

Hogeschool **A**ntwerpen

Departement
Bedrijfskunde, Lerarenopleiding en Sociaal Werk
Studiegebied
Onderwijs - Lerarenopleiding
Bouwmeestersstraat 3
2000 Antwerpen
T 03 259 08 00
F 03 259 08 19
info.bls@ha.be

Vakoverschrijdend project derde jaar bachelor in
het onderwijs:
Kleuteronderwijs

KUNST IN OOSTENRIJK

Een Intensive Programme in de klas

Student: Greet Van Gasse
Promotor: Rita Heyrman
2006 - 2007

Dankwoord

Een aantal mensen die me gesteund, begeleid en geholpen hebben bij dit eindwerk, wil ik hier graag bedanken. In de eerste plaats gaat mijn oprechte dank uit naar Rita Heyrman, mijn promotor. Ze heeft ondanks haar volle agenda steeds de tijd en de moeite genomen om me regelmatig te ontmoeten en me ideeën, tips en aanwijzingen gegeven, of bijgestuurd waar dat nodig was.

Daarnaast verdienen ook mijn ouders een woord van dank! Hun steun, zowel moreel als praktisch, heeft me geholpen dit eindwerk en mijn studies tot een goed einde te brengen.

Vervolgens wil ik ook Anja Geuns van Het Paleis en Véronique Van Passel van het KMSKA bedanken omdat ze me de mogelijkheid hebben geboden om deel te nemen aan schoolbezoeken.

Ten slotte wil ik mijn vriend vermelden, die met veel geduld en toewijding suggesties deed, las en herlas en me heeft gesteund en aangemoedigd.

Inleiding

In juni 2006 heb ik deelgenomen aan een Intensive Programme (IP), dat doorging in Oostenrijk. Het Intensive Programme kreeg de naam 'Camille Claudel'. Naar aanleiding van het kunstproject in Oostenrijk besliste ik om mijn eindwerk hierover te maken. Het eerste deel in mijn eindwerk gaat over Camille Claudel. Hier laat ik u kennis maken met een inspirerende kunstenares. Vervolgens bespreek ik kort wat de bedoeling is van een Intensive Programme, waar het thuis hoort, waarom en hoe je er subsidies voor krijgt. In het derde deel stel ik het kunstproject voor, uiteraard vanuit een persoonlijke invalshoek en vanuit de eigen ervaringen, al kunnen deze worden aangewend om toch enkele algemene bevindingen en conclusies omtrent het project te halen. Vanuit deze conclusies kan de link worden gelegd met het slot van dit eindwerk: het uitwerken van het kunstproject. Deze verwerking gaat over hoe ik dit project kan uitwerken in mijn opleiding als lesgever, met andere woorden: de *vertaling* van een project met workshops voor volwassenen naar de dagelijkse activiteiten in de kleuterklas. In dit onderdeel van mijn eindwerk vertel ik over de rol van dit kunstproject in de lerarenopleiding en hoe ik een kunstproject kan uitwerken met kleuters/kinderen.

Voortkomende uit deze bondige schets en situering over het hoe en waarom, wordt vrijwel aansluitend een definitieve wending aan de opbouw en inhoud van dit werk gekoppeld.

Zo wordt uiteraard aandacht besteed aan 'het personage' Camille Claudel, zij het in beperkte mate. Een beknopt biografisch overzicht is een minimum, alsook een beknopt overzicht van het hoe en waarom van haar kunstwerken en –stijl, enige historische kadering enz. Wat dit werk echter niet is (en ook niet KAN zijn), is een kunsthistorische reflectie, analyse of kritiek op Claudel en haar tijdsgeslacht. We hebben immers te maken met een eindwerk in de lerarenopleiding aan een Hogeschool, wat betekent dat het praktijkgerichte (in de klas toepasbare) op de voorgrond dient te treden.

Daarnaast wordt vanuit dezelfde theoretische benadering aandacht besteed aan internationalisering, uitwisselingsprogramma's en het Intensive Programme (IP). Ook deze zaken zijn van belang voor de kadering en situering van een aantal elementen en aspecten waar dit eindwerk bij aansluit en kunnen daardoor niet worden verwaarloosd, integendeel. Het zijn essentiële onderdelen voor de invulling van het project Camille Claudel en zijn zo onmisbaar voor een goed begrip van 'het verhaal' dat hier wordt verteld.

Kortom, rekening houdend met de aangehaalde argumenten hierboven en de beperkte mogelijkheden in tijd en ruimte van dit eindwerk, de focus werkelijk komt te liggen op twee zaken: ten eerste het project zelf. De voorbereiding, de beleving ter plaatse en de bevindingen ervan, waaruit dan een aantal algemene conclusies en besluiten kunnen worden getrokken, zij het dan vanuit een persoonlijk gekleurd perspectief. Ten tweede kunnen deze ideeën, opgedane visies en bedenkingen worden meegenomen naar de wereld van de kleuters. Hoe kan een internationaal kunstproject met als thema een Franse kunstenares uit de vorige eeuw worden verwerkt zodat een kleuterjuf of kleuterleraar er op een constructieve manier mee aan de slag kan in de kleuterklas en daarbuiten?

Inhoudstabel

Dankwoord.....	2
Inleiding.....	3
1 Camille Claudel: een inspirerende kunstenares voor Europese studenten.....	6
1.1 Biografie van Camille Claudel	6
1.2 Camille Claudel, een getalenteerde beeldhouwster.....	8
1.3 Camille Claudel, een naam van betekenis.....	10
1.4 Besluit	10
2 Intensive Programme (IP)	11
2.1 Doelstellingen.....	11
2.2 Internationale context	11
2.3 Europa en internationalisering, subsidies als stimulans	11
2.4 Het IP Camille Claudel: visietekst 2005	12
2.5 Besluit	12
3 Camille Claudel als kunstproject in Oostenrijk	14
3.1 Invalshoek en benadering	14
3.2 Kunst in Oostenrijk	15
3.3 Start van 'ons' kunstproject: een chronologisch reisverslag	17
3.3.1 Graz.....	17
3.3.1.1 Kennismaking met de groep en rondleiding in de stad	18
3.3.1.2 Voorstelling van de groepen en een bezoek aan het sculpturepark	18
3.3.1.3 Voorstelling van de workshops en een bezoek aan de Neue Gallerie.....	19
3.3.1.4 Werken in de workshop City. Text	20
3.3.1.5 Networking	21
3.3.1.6 Bodypainting.....	21
3.3.2 Mitterdorf.....	22
3.3.2.1 Voorstelling van de workshops	23
3.3.2.1.1 Workshop: papier maken en papiersculpturen ontwerpen.....	23
3.3.2.2 Rondrit in de bergomgeving.....	23
3.3.2.3 Thema 'wald in bewegung'	25
3.4 Besluit	26
4 Kunst in de klas	27
4.1 Rol van het kunstproject in de lerarenopleiding	27
4.2 Uitvoering met kinderen in het kleuteronderwijs	28
4.2.1 Het Paleis.....	28
4.2.2 Het KMSKA.....	30
4.2.3 Kunst in de klas.....	34
4.3 Besluit	35
5 Besluit.....	36
6 Literatuurlijst	38
6.1 Internetbronnen.....	38
6.2 Geschreven bronnen.....	38

Bijlagen	39
Bijlage 1	40
Bijlage 2	42
Bijlage 3	44
Bijlage 4	46
Bijlage 5	56
Bijlage 6	69

Camille Claudel: een inspirerende kunstenares voor Europese studenten

De Franse beeldhouwster, Camille Claudel, trad tijdens haar leven nooit uit de schaduw van haar leermeester en minnaar Auguste Rodin. Wie enkele beelden van haar kent, weet dat zij een zeer getalenteerde beeldhouwster was. Wel leent ze haar naam aan een internationale cursus die nieuwe dimensies van plastische vormgeving overdraagt aan Europese studenten.

Biografie van Camille Claudel ¹

Camille Claudel 1

“Camille Claudel werd in [1864](#) geboren in het [Franse](#) plaatsje Villeneuve-sur-Fère in de [Franse](#) provincie.

Al zeer jong begon Camille Claudel op eigen houtje te boetseren en te [beeldhouwen](#), en kreeg ten slotte van haar vader gedaan dat [ze](#) lessen mocht gaan volgen. Als kind was [ze](#) al geobsedeerd door alles wat met [beeldhouwen](#) te maken had. Dat Camille [talent](#) had bleek uit het feit dat [ze](#) al [portretten](#) van Napoleon en Bismarck maakte in die tijd.

Op twaalfjarige leeftijd verhuisde vader Louis-Prosper Claudel in [1881](#) met zijn gezin naar Nogent-Sur-Seine, een stadje ten zuidoosten van [Parijs](#). Er woonden in het stadje twee belangrijke beeldhouwers: Alfred [Boucher](#) en Paul [Dubois](#), die in [1878](#) directeur werd van de Ecole [des](#) Beaux-Arts in [Parijs](#).

Louis Prosper bracht zijn dochters werk onder de ogen van [Boucher](#), die diep onder de indruk was en haar bij

[Dubois](#) introduceerde. Met de steun van beide mannelijke artiesten werd Camille toegelaten in de [Academie](#) Colarossi, een van de weinige kunstopleidingen die vrouwelijke studenten aannam.

Camille besloot naar [Parijs](#) te gaan rond [1881](#). Haar ouders waren bezorgd over haar toekomstperspectieven; van alle [kunsten](#) had Camille de meest ondankebare gekozen. Daarnaast bracht [beeldhouwen](#) weinig inkomsten. De Claudels hadden geen geld om haar opleiding te betalen. Dat maakte niet uit: Camille organiseerde een 'kolonie' studentes die de huur en het salaris van modellen en leraren deelden. [Ze](#) studeerde een tijd samen met [Boucher](#), maar die vertrok op een gegeven moment voor 6 maanden naar Florence na het winnen van de Prix de [Salon](#). Voor hij wegging vroeg hij zijn leraar Paul [Dubois](#) om Camille advies te geven over haar [beeldhouwkunst](#). Hij keek naar haar werk en zag grote overeenkomsten met dat van [Rodin](#). Camille kende [Rodin](#) toen nog niet. Op aanbeveling van [Dubois](#) werd [Rodin](#) uitgenodigd om les te geven aan de groep rond Camille.

De ontmoeting tussen de drieënveertigjarige [Rodin](#) en de negentienjarige Camille was de eerste aanzet voor een vijftien jaar durende verhouding. Wanneer de 'schandalige' relatie tussen Camille Claudel en [Auguste Rodin](#) bekend geraakt, krijgt [ze](#) problemen met haar familie, vooral haar moeder, en moet [ze](#) de ouderlijke woning verlaten. Van dan af woont [ze](#) alleen: [ze](#) heeft nooit samengewoond met [Auguste Rodin](#), die zijn verhouding met Rose Beuret niet wil afbreken.

[Rodin](#) was zo onder de indruk van haar werk, dat hij haar de handen en voeten van zijn beelden liet maken, elementen die in zijn werk van groot belang waren. Op artistiek vlak is

¹ Biografie overgenomen van volgende website: www.kunstbus.nl/verklaringen/camille+claudel.html

het duidelijk dat Camille Claudel beïnvloed werd door [Auguste Rodin](#), maar het omgekeerde is ook waar. Tussen [1884](#) en [1894](#) maakte hij een groot aantal erotische beelden, waaronder De Kus. Deze drukten, zoals hij zelf zei, zijn ideeën over de liefde uit.

In [1885](#) maakte Camille haar debuut in de [Salon](#) met twee [Rodin](#)-achtige werken.

Cacountala 2

Ze won een eervolle vermelding op de [Salon](#) van [1888](#) met een [sculptuur](#) van een man die op zijn knieën zit en wanhopig een vrouw vastklampt die op het [punt](#) staat in zijn armen te vallen. De titel Cacountala slaat op een hindoeïstisch mythologisch verhaal over een kluizenares die stiekem het kind van een [koning baart](#).

Camille ging met een gezamenlijke vriendin, Jessie Lipscomb, een [beeldhouwster](#), naar [Engeland](#). [Rodin](#) wilde graag dat [ze](#) terugkwam en om dat te bespoedigen regelde hij een opdracht voor haar bij Léon Gauchez, de redacteur van het in die tijd beroemde blad L' Art. Hij besloot dat [ze](#) een beroemde [beeldhouwster](#) zou worden en vroeg zijn belangrijke vrienden hem te helpen haar carrière op te starten.

Na [1889](#) bracht Camille veel tijd met hem door in zijn favoriete studio. Hier maakte hij honderden schetsen voor nieuwe ideeën, met haar aan zijn zijde. Gedurende de tijd die zij bij hem werkte, modelleerde [ze](#) onnoemelijke details voor hem, vergrootte zijn [maquettes](#) en voerde zijn ontwerpen uit. Daarnaast stond [ze](#) model voor verschillende [portretten](#). De relatie tussen [Rodin](#) en Camille Claudel eindigt in [1892](#), waarschijnlijk na een ongewenste abortus, al blijven [ze](#) nog regelmatig in contact, tot [1898](#).

In [1893](#) schreef Camille [Rodin](#) een brief over haar twijfels over de relatie en haar verwijdering van [Rodin](#). [Ze](#) was weer 'on speaking terms' met haar ouders en verbrak de relatie met [Rodin](#).

Tussen [1893](#) en [1905](#) produceert Camille Claudel haar meest creatieve werk, waarbij [ze](#) ook experimenteert met nieuw materiaal zoals onyx. [Ze](#) is een zeer goede 'vakvrouw' zowel met klei als gips, en in het bewerken van marmer zelfs beter dan [Auguste Rodin](#). Maar [beeldhouwen](#) is zwaar werk en de materialen zijn duur. Langzaam maar zeker verzinkt [ze](#) in armoede, drinkt te veel en gaat haar gezondheid achteruit.

Na vijftien jaar koos [Rodin](#) toch voor zijn vrouw.

Vanaf die tijd probeert Claudel haar eigen weg te vinden en een eigen stijl te ontwikkelen. En alhoewel zij in deze tijd nog steeds exposeert en werk verkoopt glijdt zij af naar de zelfkant van de maatschappij.

[Ze](#) leefde twintig jaar zonder [Rodin](#) voor haar familie erin slaagde haar in een gesticht te stoppen. [Rodin](#) bleef haar in die tijd financieel en moreel steunen, meestal door tussenpersonen. Camille echter, weigerde iedere hulp, als [ze](#) wist dat het van [Rodin](#) afkomstig was. [Ze](#) was een excentriekeling geworden, die haar werk in een staat van euforie maakte, om het in een depressieve bui weer te vernietigen. [Ze](#) ontwikkelde de gewoonte om aan het begin van elke zomer alle werken die [ze](#) het voorgaande jaar gemaakt had, kapot te maken.

Vanaf [1905](#), [ze](#) is dan 41 jaar, begint het duidelijk te worden dat [ze](#) geestelijke problemen heeft: [ze](#) vernietigt beelden, verdwijnt herhaaldelijk voor lange perioden en lijdt aan achtervolgingswaan waarbij [ze](#) zich volledig keert tegen [Auguste Rodin](#).

Camille was weer op goede voet komen te staan met haar familie, maar kon hier niet de waardering voor haar werk vinden die [ze](#) nodig had. [Ze](#) bracht lange uren door in [musea](#) en maakte wandelingen door de stad. Het werk dat definitief de breuk met [Rodin](#) aangaf was L'Age Mur (zie 1.1.3). Haar vader die steeds in haar is blijven geloven en getracht heeft haar te helpen, sterft in [1913](#). Camille wordt hiervan niet op de hoogte gebracht, maar 8 dagen later wordt [ze](#) op aanvraag van haar moeder onder dwang naar een psychiatrische inrichting gebracht, eerst in de buurt van [Parijs](#) daarna, bij het begin van de [oorlog](#), naar Montdevergues in de buurt van [Avignon](#). Camille werd opgenomen in het gesticht Ville-Evrard. In de laatste dertig jaar van haar leven dat [ze](#) daar zat hebben verschillende mensen, waaronder [Rodin](#) en Jessie Lipscomb geprobeerd haar eruit te halen. Armoede en isolatie zijn in de laatste jaren van haar leven het enige dat zij nog kent. Na dertig jaar opsluiting sterft [ze](#) op 19 oktober [1943](#) op 82-jarige leeftijd in de instelling. Ze heeft nooit meer iets gecreëerd. Sommige naslagwerken vermelden reeds haar dood in [1920](#).

In [1951](#) organiseerde haar broer Paul Claudel een retrospectieve in het Musée [Rodin](#), maar het was eerst in de jaren tachtig dat het grote publiek Camille Claudel herontdekte dankzij de verscheidene boeken die aan haar gewijd zijn. In [1984](#) was er een grote [tentoonstelling](#) van haar werk, en in [1988](#) maakte men een [film](#) over haar leven.

Een deel van het werk van Camille Claudel is verloren gegaan omdat [ze](#) het zelf vernietigde, maar de ongeveer 90 beelden, schetsen en [tekeningen](#) die overblijven, geven het beeld van een geniale [kunstenares](#) die nog te dikwijls beschouwd wordt als de geliefde van [Auguste Rodin](#) en de zus van Paul Claudel.

Leerlinge, [muze](#) en minnares van de beroemde [beeldhouwer Rodin](#), maar zij was méér dan dat. Wie enkele van haar beelden kent, weet dat zij een zeer getalenteerde [beeldhouwster](#) was. Door de scepsis van de tijdsgeest werd ze als vrouwelijke kunstenares echter steeds naar de achtergrond verdrongen. Hoe groot de invloed van [Rodin](#) was op het werk van Claudel en andersom zal altijd wel een [punt](#) van discussie blijven. Op allerlei [manieren](#) is haar leven én werk met deze grootmeester van de [beeldhouwkunst](#) verweven.”

Camille Claudel, een getalenteerde beeldhouwster

Aansluitend bij het biografisch overzicht, kunnen we de nodige aandacht besteden aan Claudel als kunstenares. Door een kort overzicht te bieden van enkele van haar kunstwerken en deze te schetsen binnen een kunsthistorisch kader, kan men tot een beter begrip van haar werken haar persoon komen.

Camille Claudel werd net als de impressionistische schilder Toulouse-Lautrec geboren in 1864, in het Frankrijk dat in de 19de eeuw van de ene crisis in de andere leek te rollen. De Franse Revolutie op het einde van de 18de eeuw had verstrekkende gevolgen die zich nog lang lieten navoelen, Napoleon had met zijn grootheidswaan het land opnieuw in een diepe crisis gestort. De Frans-Duitse oorlog van 1870-1871 stond ook al voor de deur. Bovendien ontsnapte ook Frankrijk niet aan het opkomende nationalisme (waardoor het o.a. het huidige België aan haar neus zag voorbijgaan) en de gigantische sociaal-economische ontwikkelingen die, dikwijls met bloedvergieten, de maatschappelijk veranderingen voorgoed zouden veranderen.

In de nasleep van deze woelige periode leefde en werkte Claudel, in een kunstmilieu dat weliswaar radicale veranderingen meemaakte en via de romantiek en later het sociaal realisme en impressionisme voorgoed komaf maakte met het conservatieve ‘salonmilieu’,

maar tegelijk zeer sceptisch en vijandig stond tegenover vrouwen als kunstenaar. Toch had ze ook haar supporters. Het was immers onmogelijk te ontkennen dat de jonge Claudel barstte van het talent.

Femme accroupie 3

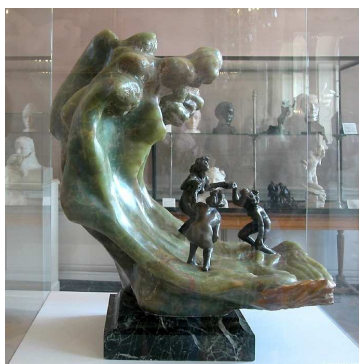
“Claudel was een getalenteerde [beeldhouwster](#). Het werk Femme accroupie (Gehurkte vrouw) uit 1884/85 dat Claudel maakte toen [ze](#) net twintig was, bewijst dat zij op zeer jonge leeftijd al de beeldtaal op hoog niveau wist te spreken. Het is niet vreemd dat [Rodin](#) haar direct in zijn atelier in dienst nam, toen hij haar werk zag”, aldus Struyk.

Claudel valt als kunstenaar tussen twee stromingen in, namelijk het sociaal realisme en het impressionisme. Algemeen wordt ze toch tot de lichter van de impressionisten gerekend, vermits haar stijl (veel momentopnames en impressies die met een enorm gevoel voor techniek en vakkundig vernuft werden gerealiseerd) hier het beste bij aanleunen. Van een echt sociaal engagement zijn weinig sporen terug te vinden in haar werk, des te meer aspecten verwijzen naar haar haat – liefde verhouding met haar leermeester en minnaar Auguste Rodin.

L'Age Mûr 4

De wanhoop, het verdriet om een onmogelijke liefde en haar soms panische angst en woede voor het bedrog en verraad dat haar door Rodin werd aangedaan, vertaalt zich in tal van werken, o.m. 'Système Cellulaire', Réveil, maar vooral het aangrijpende 'L'Age Mûr' uit de vroege twintigste eeuw. Dit werk, waarbij een wanhopige vrouw zich op haar knieën vastklampt aan een robuuste man die radicaal van haar weg beent, is een overduidelijke verwijzing naar de wanhoop en de smachtende liefde die Claudel voelde voor Rodin.

La Vague 5

Na de eeuwwisseling zien we dat Claudel zich (in haar werk) meer van Rodin heeft kunnen loswerken, met het indrukwekkende La Vague als één van haar topwerken. La Vague toont duidelijke kenmerken van de Japanse mode (de typische golf), waarbij ze nauw aansloot bij de Art Nouveau beweging. Kunstwerken als deze bewijzen dat Claudel wel degelijk de voeling met haar tijd beheerste, en er in slaagde om enerzijds 'mee' te zijn, maar tegelijk een buitenbeentje blijft, bijvoorbeeld door te werken met Onyx, een zeldzaam en moeilijk te bewerken materiaal.

Voor haar was het maar een beperkte periode van

topprestaties, Rodin blijft voor haar een duivel die ze niet kan overwinnen en langzaam maar zeker verliest ze de voeling met de werkelijkheid. Voltooide en halfvoltwoide werken slaat ze aan stukken, ze wordt onhandelbaar voor haar omgeving, heeft woedeaanvallen en isoleert zich. De paranoia en achtervolgingswaan drijven haar uiteindelijk in de richting van de psychiatrie. Eens opgenomen heeft ze nooit meer gewerkt.

Algemeen genomen vond Claudel haar inspiratie eerst en vooral bij de gebeurtenissen uit haar eigen leven, daar waar anderen zich meer openstelden voor invloeden van buitenaf, zoals de maatschappelijke veranderingen of de natuur. Claudels kunst is dan ook een natuurlijke, dikwijls extreme, verlenging van haar leven. Claudels kunst was voor haar zelf in de eerste plaats immers een noodzaak, ze kon niet anders dan beeldhouwen. Het is een dubbele tragedie dat het gene dat ze het liefste deed, haar in contact bracht met de man die zo'n dramatische rol heeft gespeeld in haar verdere leven en heeft bijgedragen tot haar latere paranoia. De kwetsbaarheid die Claudel dikwijls in haar werk tentoonstelt, heeft zich dan wellicht tegen haar gekeerd, ze is ook nodig om de kunstenaar achter het werk te begrijpen.

Camille Claudel, een naam van betekenis

Camille Claudel, een beeldhouwster die voor velen inmiddels een bekend persoon is geworden. De naam van een beeldhouwster maar ook van een vrouw met een dramatisch leven. Toch wordt ze nog steeds geassocieerd met de beeldhouwer Auguste Rodin, als zijn leerlinge en geliefde.

In 1982 vertaalde Michel Perquy het boek 'Camille Claudel, een vrouw; geschreven door Anne Delbée². Over haar leven heeft men een film gemaakt in 1988. Daarnaast is er in 2001 een tentoonstelling geweest over haar werken (Uit de schaduw van Rodin – Singer Museum Laren). Deze tentoonstelling is mede georganiseerd door de kleindochter van de broer van Camille Claudel. Ze was zeer nieuwsgierig en wou wel wat meer weten over haar oudtante. Vervolgens heeft ze allerlei onderzoeken verricht en kwam ze heel wat meer te weten.

Besluit

Camille Claudel is een inspirerende kunstenaar. Ze maakte prachtige kunstwerken waarin ze de wereld haar emoties toonde. Haar kunstwerken werden gemaakt in het atelier van August Rodin, tevens haar leermeester en minnaar. De kunstwerken die ze maakte, werden tijdens haar leven nooit bekend bij een groot publiek. Dit kwam omdat ze nooit uit de schaduw trad van August Rodin. Het enige familielid dat in haar geloofde, was haar vader Louis-Prosper. Toen die in 1913 stierf, ging het steeds slechter met haar en belandde ze uiteindelijk zelfs in een psychiatrische instelling, waar ze in 1943, na dertig jaar opsluiting, overleed.

“Claudel was een getalenteerde [beeldhouwster](#).”, aldus Struyk.

“Als eerbetuiging aan de beeldhouwster Camille Claudel, zullen de deuren van dit van oudsher door mannen gedomineerde beroep nu ook wijd openzwaaien voor vrouwen.”³

² Camille Claudel, een vrouw; Anne Delbée; Uitgeverij De Geus; Breda; 1989.

³ artikel: 'EU-projektbeschreibung english' die ik via e-mail ontving van professor F. Pirstinger (zie bijlage 1)

Intensive Programme (IP) ⁴

De Europese Unie streeft ernaar met haar Socratesprogramma's om de Europese dimensie van de schoolopleidingen te verstrekken. Begrippen als internationalisering, integratie van onderwijs en onderwijssystemen, Lifelong learning e.d.m. worden daarbij, zeker na Bologna, hoog in het vaandel gedragen. Het Intensive Programme speelt daarbij een aparte, zij het belangrijke rol. Als kort studieprogramma voor studenten en docenten biedt het, zoals de titel verraaft, een intensieve onderdompeling in een bepaald thema of onderwerp en duurt minimum 2 weken tot maximum 3 maanden. Het moet een alternatief bieden voor studenten uit vakgebieden die niet zo geschikt zijn voor de normale langdurige Erasmusmobiliteit. Het hoofddoel van SOCRATES is een bijdrage te leveren aan een verbetering van de kwaliteit en het nut van onderwijs voor kinderen, jongeren en volwassenen, door de Europese samenwerking en de toegang tot de beschikbare onderwijsopties binnen de Unie te vergroten.

Doelstellingen

Het Intensive Programme biedt de mogelijkheid aan studenten en docenten om gezamenlijk in een internationale groep over speciale studeer- en doceercondities te kunnen beschikken. De inzichten van de verschillende studenten zijn op verscheidene probleemstellingen gericht. Op deze manier kunnen de studenten zelf naar een oplossing zoeken en er zelf een betekenis aan geven. Dit brengt ons tot uiteenlopende mogelijkheden, oplossingen en nieuwe ideeën die elkaar wederzijds aanvullen. Verder is een Intensive Programme een optimaal forum voor studenten en docenten om ervaringen, meningen en inhoud over studiesituaties en mogelijkheden uit te wisselen.

Organisatie van studentenmobiliteit: een samenwerking tussen instellingen hoger onderwijs om optimale voorwaarden te scheppen waardoor studenten een studieperiode doorbrengen in een partnerinstelling in een ander deelnemend land. De gevolgde studie wordt erkend en sluit aan bij het eigen curriculum.

Internationale context

Tijdens het Intensive Programme werkt men aan de verbetering van de kennis van vreemde talen, het bevorderen van internationale samenwerking en mobiliteit, het gebruik van ICT, de gelijkwaardigheid van diploma's en het aanmoedigen van innovatie. Tijdens deze periode probeert men studenten en docenten samen te brengen uit minimum 3 verschillende landen, maar dit is meestal groter. Het programma dat aangeboden wordt, moet geïntegreerd zijn in het studieprogramma van de deelnemende studenten. Als doel heeft het Intensive Programme het stimuleren van internationale samenwerking tussen universiteiten en hogescholen, het vergroten van de mobiliteit van de studenten en docenten en het bevorderen van de academische erkenning van studies en kwalificaties. European Credit Transfer System (ECTS): code voor het goed verloop van de organisatie van academische erkenning van de studieprogramma's.

Europa en internationalisering, subsidies als stimulans ⁵

Socrates bood ondersteuning aan internationale partnerschappen van instellingen die samen een thematisch netwerk willen opstarten. Een partnerschap bestaat minimaal uit instellingen uit zes verschillende landen maar is meestal groter. De netwerkactiviteiten, het werkplan en het budget worden besproken binnen het partnerschap en de coördinerende instelling doet de aanvraag. Deze wordt beoordeeld door experts en al dan niet

⁴ www.ond.vlaanderen.be/socrates/ / www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/pub/socrates.pdf

⁵ Informatie opgezocht over LLP op de website: <http://www.ha.be/internationaal/erasmus-studentenbeurzen.htm>

goedgekeurd. Bij goedkeuring zal de Commissie een bepaald percentage (max. 75%) van het budget als steun geven. De beurzen kunnen gebruikt worden om de organisatorische kosten van het programma te dekken en om de reis- en verblijfskosten van de deelnemende docenten en studenten te vergoeden. Vanaf dit academiejaar zal het nieuwe LLP (Levenslang Leren Programma/Lifelong Learning) van de Europese Commissie het huidige Socrates-programma -waarvan Erasmus een onderdeel is- opvolgen.

Het IP Camille Claudel: visietekst 2005 ⁶

Studenten leerkrachten – secundair onderwijs visuele kunst uit de Europese Unie (3 kernlanden en 3 nieuwe lidstaten), zullen deelnemen aan het eerste wereldwijde ‘Symposium voor Sculpturen’ in een Oud - Romeinse steengroeve in Oostenrijk. In 11 multinationale groepen krijgen ze de kans om de traditionele technieken te leren kennen die werden gebruikt binnen de kunst van beeldhouwen en van werken met plastic. Dit gebeurt onder het toezicht van een internationaal team van kunstenaars en kunstprofessoren, die tot doel hebben om uit de gecombineerde visies van de deelnemende studenten concrete esthetische projecten te realiseren. Hiervoor verlaten ze zich op de indrukken die de steengroeve nalaat op de deelnemers wat betreft zijn omgevingsaspecten, alsook zijn ecologische en historische elementen. In vroegere tijden was het gebied van de Neusiedlersee in het Burgenland van Oostenrijk een smeltkroes van migratie. In juni 2005 zal het opnieuw een plaats zijn waar multiculturele artistieke creativiteit tot uiting komt en zal het aldus de dynamische dimensie van het Europese kunstonderwijs vertegenwoordigen.

Als eerbetuiging aan de beeldhouwster Camille Claudel, zullen de deuren van dit van oudsher door mannen gedomineerde beroep nu ook wijd openzwaaien voor vrouwen.

In zijn geheel is het de bedoeling dat de deelnemers middels ontdekkingen en onderzoek nieuwe ideeën opdoen en een nieuwe, frisse diversiteit ontwikkelen aangaande hun artistieke expressie. Vanzelfsprekend gaat dit hand in hand met een uitgebreid begrip voor hun onmiddellijke omgeving en de multinationale pluraliteit van de groep.

Op artistiek gebied wordt de nadruk gelegd op de kunst van het beeldhouwen, waarbij de traditionele en nieuwe kunstmedia in het programma worden opgenomen.

Het programma is meer dan de loutere verwezenlijking van ideeën en projecten, die voortkomen uit de dynamiek van een internationale groep, het is tevens een buitenkans om een bezoek te brengen aan artiesten in hun natuurlijke omgeving - hun werkplaatsen en ateliers, met hen in gesprek te gaan, discussie te voeren, en iets op te steken over de omgeving, de cultuur en de geschiedenis van de regio.

Naast een tentoonstelling van de gerealiseerde werken tijdens het project, wordt voorzien in een catalogus en een website, teneinde de tentoonstelling virtueel te verplaatsen en beschikbaar te maken voor iedereen. Daarnaast heeft het project zich als doel gesteld om een op grote schaal (id est: binnen de Europese Unie) geaccrediteerd educatief trainingsprogramma op het getouw te zetten voor kunststudenten binnen de E.U.

Besluit

Socrates had als hoofddoel een bijdrage te leveren aan een verbetering van de kwaliteit en het nut van onderwijs voor kinderen, jongeren en volwassenen, door de Europese samenwerking en de toegang tot de beschikbare onderwijsopties binnen de Unie te

⁶ artikel: ‘EU-projektbeschreibung english’ die ik via e-mail ontving van professor F. Pirstinger (zie bijlage)

vergroten. Vanaf dit academiejaar veranderde de naam Socrates in LLP (Lifelong Learning). De projecten die men bij Socrates aanbood, blijven bij de nieuwe naam LLP onveranderd. Voor studenten uit vakgebieden moet het andere mogelijkheden bieden die niet zo geschikt zijn voor de normale langdurige Erasmusmobiliteit, biedt een IP een goed alternatief. Een Intensive Programme(IP) is een optimale mogelijkheid voor studenten om ervaringen, meningen en inhoud over hun studie uit te wisselen. Ook werkt men aan de verbetering van de kennis van vreemde talen, het bevorderen van internationale samenwerking en mobiliteit, het gebruik van ICT (Informatie & Communicatie Technologie), de gelijkwaardigheid van diploma's en het aanmoedigen van innovatie. In deel drie moeten we dan ook deze draad terug oppikken: sluit het IP Camille Claudel aan bij de ideeën en visies die Socrates voorschreef en slaagt men zo in de opzet om mee te werken aan de verbetering van kwaliteit en nut van het onderwijs? Vanuit het gegeven dat het IP Camille Claudel een internationaal gebeuren is, lijkt het alvast snor te zitten met het stimuleren van de internationalisering en de samenwerking binnen de EU, maar om niet op de zaken vooruit te lopen, zal ook dit aspect nader aan bod komen in het volgende hoofdstuk.

Camille Claudel als kunstproject in Oostenrijk

Dit deel omvat in eerste instantie een inleidend overzicht waarin zeer bondig en algemeen het project uit de doeken wordt gedaan. In de eerste plaats wordt de visie van de organisatoren toegelicht, waarna de concrete invulling en keuzemogelijkheden kort worden overlopen. Vervolgens komen de persoonlijke ervaring en beleving voor en tijdens de twee weken aan bod. De achterliggende idee was dat met het kunstproject wij, de studenten en de docenten, de culturele veelzijdigheid van Oostenrijk wilden tonen. Bij ieder onderdeel van het Project zou het voor ons mogelijk zijn onze eigen interesses en eigen klemtonen te leggen. Er bestond steeds de mogelijkheid om tussen meerdere workshops te kiezen.

*Invalshoek en benadering*⁷

Camille Claudel II heeft als voornaamste doelstelling de interculturele dialoog te versterken tussen alle aspirant leerkrachten aan zeven partneruniversiteiten. Hiervoor worden voornamelijk esthetische en artistieke werken gebruikt. Twaalf multinationale groepen worden begeleid door ene multinationaal team van professoren met als opzet transnationale esthetische projecten op poten te zetten die de regionale, landelijke en sociale actualiteit van het Mürztal, een regio in crisis, in de verf te zetten.

De voornaamste materialen die worden gebruikt voor de beeldhouwprojecten zijn hout en metaal, om aldus te werken naar de geest van Claudel. Zo streven we naar actuele, esthetische projecten, een reactie op het fascinerende, door de industrie ingegroefde landschap, en van de pelgrimstochten naar het Mariazell. Door gebruik te maken van specifiek gekozen leerruimtes – de natuur, de cultuur en het industriële landschap – en het verwerven van oude ambachtelijke technieken, wordt een duidelijke verbinding gemaakt tussen de leeromgeving en de werkomgeving. Bovendien worden op die manier de leerprocessen op een efficiëntere manier gevormd, doordat ze worden gekaderd binnen de domeinen van 'sustainability' (= ondersteuning) en 'life long learning'. Het pionierwerk dat in deze regio werd verricht (denk aan de nonnen van Göss, de eerste Alpiene kabelwagen ter wereld, het werk van schrijver Peter Rossegers en dat van de Nobelprijswinnaar voor literatuur Elfriede Jelinek) vormen centrale reflectiepunten om tot een goed begrip te komen van de nauwe verbondenheid tussen de cultuurgeschiedenis en de natuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen van deze regio. Het multinationale werk van de groepen dient dan ook om nieuwe, bruikbare oplossingen en mogelijkheden te ontwikkelen.

Naast de presentatie van het project in een tentoonstelling met bijhorende catalogus, wordt een website voorzien om de resultaten van het project aan de wereld te tonen. Daarnaast mag worden verwacht dat uit deze collectieve en groepsgebonden werken een trainingsmodel voor kunsteducatie kan worden ontwikkeld.

Deze algemene visie sluit nauw aan bij de ideeën van de organisator, professor Franziska Pirstinger, die me hieromtrent de volgende mail verstuurde:

“Het primaire idee van het project is de kwaliteit van kunsteducatie in Europa te verbeteren en om een degelijk programma-aanbod op te starten, waaruit studenten uit heel Europa kunnen kiezen, en welke ook tellen aan je eigen alma mater.

De naam Camille Claudel werd gekozen omwille van de symboliek: vrouwen moeten worden aangemoedigd om een opleiding beeldhouwen te volgen...Camille was een getalenteerde artieste, maar kreeg nooit de gelegenheid om leermeesters te ontmoeten, die haar zouden kunnen helpen verder te ontwikkelen – mede daardoor had ze zo'n tragisch leven.

⁷ artikel met visietekst rond het project die ik via e-mail ontving van professor F. Pirstinger (zie bijlage 2)

De klemtoon van het programma ligt op beeldhouwen, daarnaast bestaat er zoiets als 'sociaal beeldhouwen (Beuys)

Het is de bedoeling van het programma een bijdrage te leveren aan de verwezenlijking van de Bologna-akkoorden, meer bepaald op het vlak van mobiliteit, begrip, kwaliteit... alle deelnemende nationaliteiten zijn evenwaardig, en dus is hun eigen inbreng van kennis dat ook.

Evaluatie: hiervoor hebben we een vragenlijst opgesteld die werd verspreid onder de deelnemende studenten.

Hierbij stuur ik je een tweetal artikels over het programma mee." (zie bijlage)

Dinsdag 6 juni ontmoetten wij elkaar in een studentenhuis in het centrum van Graz. De eerste week gaf ons de kans enigszins vertrouwd te raken met Graz, met de Musea, én met de plaats waar ons project gedurende de eerste helft zou doorgaan.

Natuurlijk wilden wij elkaar leren kennen als een multinationale groep. Vanaf donderdagnamiddag 8 juni gaat het intensief werken in een multinationale groep echt van start, onder leiding van internationale professoren naar en over onderwerpen door de professoren vastgelegd.

Er kan in vier onderscheiden richtingen gekozen worden: de eerste richting kreeg als titel 'een kritische kijk op Graz (interviews en foto's'. Andere opties waren 'City. Text', 'juwelen ontwerpen en mode' of 'een film maken over Graz'.

De leraars stelden hun workshops voor waaruit de deelnemers keuzes dienden te maken. Er werd twee dagen gewerkt vanuit het eerder gekozen thema. Dit gebeurde in een groep van deelnemers uit zeven verschillende landen.

Op zondagnamiddag 11 juni vertrokken we naar Mitterdorf. Daar stond ons een week te wachten waar we onze ideeën uitwerkten op allerlei manieren.

Uit deze workshops konden we kiezen: 'City. Text', 'Welt metaal', 'houtbewerking en een houten toren bouwen', 'papier maken en papiersculpturen maken', 'plaaster maken en hiermee werken', 'houten accommodaties maken', 'landschapproject (landart)'.

De resultaten van het Project stelden men voor in de herfst op een tentoonstelling in Graz. Ook kun je ze bekijken in een Projectboek, dat uitgegeven wordt door Mevrouw Pirstinger. Pas als de commissie tevreden is over de resultaten, komt ze met financiële middelen over de brug.

De commissie voorziet 70 % van de kosten voor zich.

Kunst in Oostenrijk

Een medestudente en tevens goede vriendin vertelde me dat ze naar Oostenrijk ging om een kunstproject uit te werken. Ze maakte deel uit van een kunstproject waar ze met verschillende leeftijdsgenoten samenwerkt over kunst.

Mijn gedachte: 'Geweldig, dit zou ik ook wel willen doen!'

Toen ze me vroeg dat ze nog plaats hadden voor 3 personen, om mee te gaan naar Oostenrijk, informeerde ik meteen bij de lector Mevr. Heyrman, de verantwoordelijke van het international office, of er een kans was voor mij om mee te gaan naar Oostenrijk...

Er was een kans om mee te gaan, als de opleidingscoördinatoren en de teamvergadering dit goedkeurden. Toen besloot ik om de opleidingscoördinator (Mevr. Van Leuven) op te zoeken op school, om hierover meer informatie te verkrijgen. Die dag was de opleidingscoördinator (Mevr. Van Leuven) niet aanwezig, dus verstuurdde ik de volgende mail naar de opleidingscoördinator:

Van: Schmitz, Yelena
Verzonden: vrijdag 3 februari 2006 14:04
Aan: Van Leuven, Wendy
Onderwerp: buitenlandse stage

Beste mevrouw Van Leuven,

Graag hadden wij (Greet Van Gasse (en Yelena Schmitz)) dit met u besproken:

Wij hadden van Dominique Vilain en mvr. Heyrman het aanbod gekregen om mee te gaan naar Oostenrijk omdat er nog drie plaatsen beschikbaar waren. Daar zouden wij kunnen deelnemen aan een kunstproject. Bij deze willen wij graag onze buitenlandse stage dit jaar meedoen. Het zou voor ons een uitzonderlijke kans zijn om onze kennis over kunst uit te breiden en om met andere culturen samen te werken.

Maar omdat wij in het begin van het jaar de buitenlandse stage niet hebben aangevraagd, vormt dit voor ons een probleem. Kan hier nog iets aan veranderd worden?

Vriendelijke groeten, Greet Van Gasse (en Yelena Schmitz)

Na enkele dagen, vol spanning en hoop, werd onze mail beantwoord:

Van: Van Leuven, Wendy
Verzonden: vr 3/02/2006 15:15
Onderwerp: RE: buitenlandse stage

Dag Yelena,

Jullie individuele studiecontracten zijn goedgekeurd door de departementsraad, dus deze kunnen niet meer gewijzigd worden.

Jammer genoeg zullen jullie dit academiejaar niet meer mee kunnen naar Oostenrijk.

mvg, Wendy Van Leuven

Hier gaf ik alle hoop op, geen buitenlandse stage voor mij dit jaar. Toen dacht ik, ik probeer het volgend jaar opnieuw om te kunnen deelnemen aan het kunstproject in Oostenrijk. Dan lukt het me vast wel!

Plots tijdens de tweede week van mijn eindstage kreeg ik de volgende e-mail:

From: "Heyrman, Rita" <R.Heyrman@ha.be>
To: <greetje83@telenet.be>
Sent: Tuesday, May 02, 2006 8:09 AM
Subject: Intensive programmeme Camille Claudel

Beste (Yelena en) Greet,

Jullie zijn begin februari bij me op kantoor geweest met de concrete vraag om te mogen deelnemen aan het intensive programmeme in Graz, Oostenrijk. Op dat moment hadden jullie als GIST'er net jullie studietraject vastgelegd en de opco's zagen weinig mogelijkheden om de studiepunten vooralsnog te wijzigen.

Op dit moment heb ik een nieuw voorstel dat heel wat mogelijkheden biedt naar het volgend

academiejaar.

Dus, als jullie nog zin hebben om in juni deel te nemen aan dit kunstproject en de voorwaarden aanvaarden...dan zijn er mogelijkheden. Komen jullie op woensdagnamiddag 3 mei of vrijdagnamiddag 5 mei langs in het international office?

Als jullie geen interesse meer hebben in het initiatief dan zou ik graag hebben dat je het me laat weten.

Met vriendelijke groeten,
Rita Heyrman
BLS-internationalisering lerarenopleiding

Er was weer hoop! Meteen had ik weer al mijn moed bij elkaar geraapt, want ik mocht wel meegaan op buitenlandse stage!!! Ik was superblij! Op woensdagnamiddag 3 mei 2006 ben ik naar het international office geweest, om te bevestigen dat ik heel graag zou meegaan naar Oostenrijk. Hier kreeg ik nog een beetje meer info over de locatie in Oostenrijk, waar het kunstproject zou plaatsvinden en de periode. De locatie was voor de eerste week Graz en voor de tweede week Mitterdorf. De periode was van 6 juni tot 18 juni 2006.

Meteen zocht ik thuis op waar Graz lag in Oostenrijk. Graz ligt vlakbij Slovenië en op 1100 km van Brussel → “wow, dat is ver!” Ik was zo vol van hoop en verwachtingen... Ik had er zin in! Geweldig, naar Oostenrijk! Mijn doel: mijn sociale omgang met anderen bevorderen/uitbreiden en iets meer van kunst opsteken, zelf kunst ontwerpen op mijn eigen manier en samen in groep brainstormen over kunst. De dagen die daarop volgde, verzamelde ik informatie over de reismogelijkheden naar Graz te Oostenrijk. Eerst en vooral ging ik naar het centraal station, om met de trein te reizen. Dit was een vrij dure bedoening en de reistijd was dan ook superlang. Uiteindelijk werd ons aangeraden om het vliegtuig te nemen. Het kortste en niet veel duurder dan de trein.

In mei ging ik om de tickets voor het vliegtuig. Normaal gezien vertrokken we op maandag 5 juni 2006, maar er was geen plaats meer op het vliegtuig. Dus vertrokken we op dinsdag 6 juni 2006.

Eind mei kregen we de informatie waar we verbleven de eerste week in Graz. We zouden samen op de flat van een Oostenrijkse student, Hubert Hierzmann, verblijven. Om mijn Engels maar eens vanonder het stof te halen, verstuurde ik Hubert een mail waarin ik ons voorstelde, met onze vluchten en vluchtdatum.

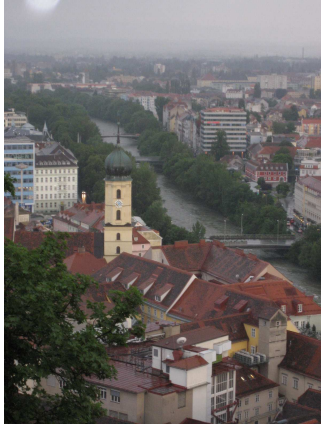
Op het kunstproject werd ons de opdracht gegeven om Antwerpen, de stad waar we studeren, voor te stellen aan de andere deelnemende studenten. Op een zondagnamiddag trok ik erop uit naar Antwerpen om foto's te nemen van beroemde/belangrijke gebouwen en pleinen/markten, ... Ook nam ik foto's van onze hogeschool.

Start van 'ons' kunstproject: een chronologisch reisverslag

Maandagavond 5 juni, gepakt en gezakt, kwamen de 2 reisgenoten bij mij thuis aan. Dinsdag moesten we vroeg vertrekken (om 5u), dus stelde ik voor om bij me te slapen.

Voor de opendeurdag op Hogeschool Antwerpen, heb ik een presentatie gemaakt. Deze presentatie ging over mijn kunstproject in Oostenrijk. Wie geïnteresseerd is, vindt mijn presentatie in bijlage 6.

Graz

Na een vermoeiende trip naar Graz, wachtte Hubert ons op in de luchthaven. Vervolgens brachten we onze bagage naar de flat van Hubert. Dan gingen we naar ons eerste 'meetingpoint'.

Uitzicht op Graz 6

Kennismaking met de groep en rondleiding in de stad

Daar konden we lekker eten en kennismaken met de verschillende groepen/nationaliteiten. Het weer van onze eerste dag was teleurstellend. Het regende de hele dag. Rond de late namiddag, leidde de gids ons rond in de stad. Het was heel interessant maar een lange wandeling. Ondanks de lange afstand, zagen we hele mooie gebouwen, pleinen, ... 's Avonds werden we verwacht in het stadhuis voor een korte uitleg, hoe ze daar te werk gingen en dit werd vervolgens gevolgd door een hapje en een drankje. De laatste uitstap van dinsdag: de Schloßberg. Met de kabellift gingen we naar de top van de berg. Vervolgens bezochten we enkele dingen op de Schloßberg.

Voorstelling van de groepen en een bezoek aan het sculpturenpark

De volgende dag verwachtten ze ons op het college Graz Eggenberg. Dit was ons tweede 'meetingpoint'. Daar verzamelden we in een zaal. Vervolgens stelden elke groep iets voor over hun college/school en over de omgeving. Voor de middag stelden de lectoren hun kunstwerken voor. Na de middag gingen we naar het sculpturenpark.

In het Österreichischer Skulpturenpark staan enkel werken van Oostenrijkse beeldhouwers. Deze kunstenaars zijn van verschillende generaties. Ze staan in het park zo opgesteld dat de toeschouwer kan bestuderen en vergelijken.

Daar stelden de Oostenrijkse studenten enkele sculpturen voor aan ons. Na de wandeling door het park, werden we verdeeld in 3 werkgroepen.

De volgende opdrachten waren: a) Met touwen werken, zodat je het kunstwerk op een andere manier kunt bekijken, vanuit een ander ooghoek, b) op een groot karton met een stift bepaalde sculpturen tekenen, maar je kreeg er per sculptuur ongeveer 1 minuut om het te tekenen, zodat het je eigen creatie werd en c) met je werkgroep eigen sculpturen uitbeelden. Zelf koos ik voor werkgroep b. Dit deed ik, een uitdaging aangaan, die ik nooit eerder aandurfde. Tekenend is niet één van mijn beste vakken! Het was best wel mooi en aangenaam. Kinderen tekenen ook niet mooi en binnen de lijnen, waarom zou ik dat dan wel willen? Kunst is niet mooi, kunst moet mensen in het oog springen, valt op een bepaalde manier op.

Atlantis (Herbert Boeckl) 7

Gonflable 6 (Hans Kupelwieser) 8

Na het sculpturenpark hadden we een vrije avond.

Voorstelling van de workshops en een bezoek aan de Neue Galerie

De 4 workshops van de eerste week stelden de professoren voor. De volgende workshops kwamen aan bod: 'een kritische kijk op Graz (interviews en foto's)', 'City. Text', 'een film maken over Graz', 'juwelen ontwerpen en mode'.

Mijn voorkeur ging uit naar workshop b. (citytext) De bedoeling hierbij: de stad op een andere manier bekijken. Niet enkel gebouwen en pleinen, maar oog hebben voor andere dingen, dingen die bij anderen niet opvallen als je een stad bezoekt. Zo let je haast vanzelf op graffiti op de muren, allerlei mensen met verschillende klederdracht, een bank, een telefooncel,... en bekijk je Graz door een andere bril. Over de andere workshops heb ik helaas niet meer informatie kunnen terugvinden. Omdat we slechts aan 1 workshop konden deelnemen, werden de andere workshops ons niet nader uitgelegd. De eindproducten van elke workshop werd wel aan de hele groep voorgesteld.

Na de bespreking van de workshops, bezochten we het museum 'Neue Galerie'. (Fluxus) Fluxus is een kunststroming die is ontstaan in New York in het begin van de jaren '60. Het woord fluxus komt uit het Latijn en betekent reinigende, zuiverende stroom.

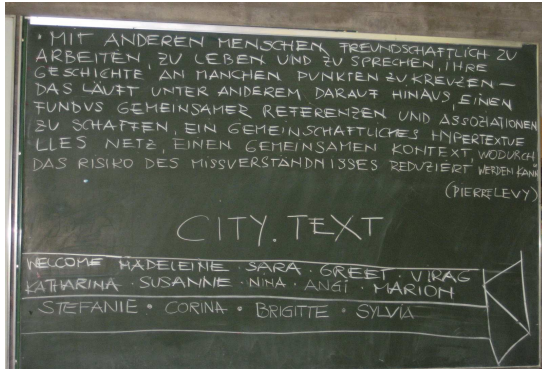
Het doel van de fluxuskunstenaars was dan ook het bij elkaar brengen van kunst en maatschappij. Daartoe moest de wereld gezuiverd worden van door beroepsartisten en commercie beheerste kunst. Kunst en leven moesten elkaar bepalen.

De fluxuskunstenaars maakten gebruik van performances (tijdens Fluxusfestivals). Tijdens deze performances konden ze met behulp van dans, muziek en voordrachten hun ideeën overbrengen op het publiek. Van het publiek verwachtte ze verder geen reactie of inbreng, bij een happening (een andere soort van uitvoering) werd deze inbreng wel verwacht en gebruikt. De fluxuskunstenaars hadden een ongebruikelijke opvatting over kunst. Zij beschouwden de momentopname uit het leven van een kunstenaar, de tijd die de opvoering in beslag neemt, als kunst. Dat wil zeggen dat de kunstenaar zelf en/of zijn handelingen tot kunst werden verklaard. Het ging hierbij om de handeling en niet om de foto's of films die hiervan werden gemaakt. Tijdens de tentoonstelling worden ze wel getoond om een beeld te vormen voor de toeschouwers van nu die nooit een performance hebben meegemaakt.

Daar kregen we een rondleiding met begeleiding van een gids. De gids vertelden ons, bij enkele schilderijen en voorwerpen, over de ontwerper en wat de ontwerper ermee bedoelde

(met welke intentie de kunstenaar zijn kunstvoorwerp/schilderij had gemaakt, waar hij/zij zich op baseerde, hoe de kunstenaar nadacht over zijn kunstwerk,...) Dit was boeiend, maar voor studenten die niet veel voorkennis hebben over kunst, was zijn uitleg veel te uitgebreid! Ikzelf had niet veel voorkennis van kunst, dus ik vond de uitleg interessant, maar het was voor mij zeer vermoeiend en uiteindelijk niet meer boeiend.

Werken in de workshop City. Text ⁸

Workshop 'City. Text' 9

Na het middageten verzamelden we in groep voor onze 'workshop'. Daar kregen we een korte uitleg over de workshop, wat de workshop inhoudt en wat ze van ons verwachtten.

Na de uitleg werd van ons verwacht dat we foto's namen in de stad. Zelf vertrok samen met een groepje naar de stad om foto's te nemen. Na enkele uren te vertoeven in de stad, verzamelden we in groep om deze opdracht te bespreken. Iedereen had zijn eigen kijk op Graz en het werk dat we maakten.

De volgende dag bekeken we de foto's op de computer. De bedoeling was dat we een lange lijn maakten met foto's, tekeningen, prenten, e.d. Iedereen werkte individueel.

Workshop 'City. Text' 10

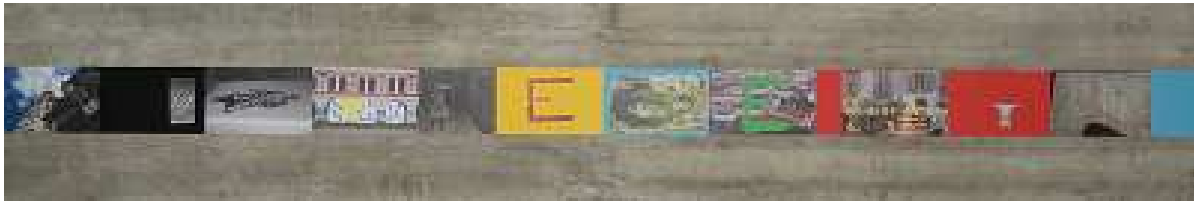

Workshop 'City. Text' 11

Deze opdracht was ik moeilijk. Wat zou ik maken? Hoe zou ik het maken? Wat zou ik gebruiken? Toen schetste en schreef ik allerlei dingen in mijn boek. Na een uur nadenken en schetsen vond ik eindelijk wat ik wou maken en hoe. Dit was mijn idee bij mijn uitwerking van mijn kunstwerklijn: IKZELF IN GRAZ.

De eerste foto was een foto van Antwerpen. Ik dacht, ik begin bij het begin, dus deze foto was ikzelf in Antwerpen, voordat ik vertrok naar Oostenrijk. De opvolgende foto's hebben de volgende inhoud: de kleuren van de Belgische vlag komen er aan bod, mijn naam komt erin en foto's/afbeeldingen van Graz. Ikzelf vond dit een geweldig idee! Iedereen vond mijn werk echt fascinerend en doordacht.

⁸ Zie bijlage 3 nr. 1: City. Text (uitleg van de workshop door de lesgever)

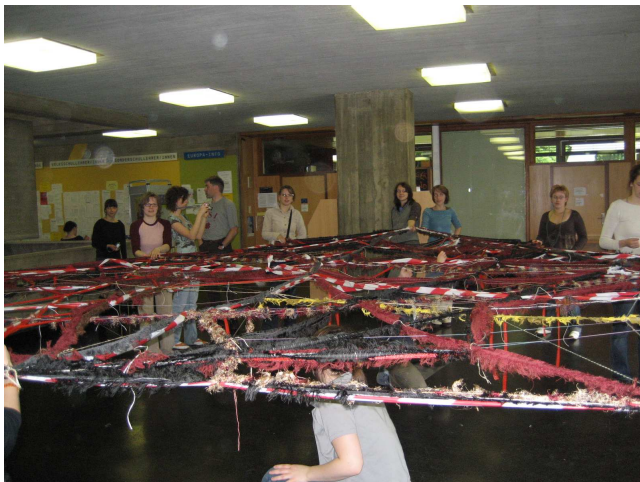

Eindresultaat workshop 'City. Text' 12

Na deze workshop had ik een voldaan gevoel! Ik had iets verwezenlijkt. Door deze workshop bekeek ik mezelf anders. Als ik nu een stad bezoek, zal ik niet enkel naar de gebouwen en pleinen kijken, maar naar alles, de stad in zijn geheel, meer rondkijken, niet enkel naar datgene dat je wil zien. Op het einde van deze workshops, toonden we onze werken aan de anderen. Bij elke workshop gaven enkele studenten en de projectleider een beknopte info van wat wij de voorbije dagen verwezenlijkten in onze projectgroep. 's Avonds verwachtten ze ons voor een 'vernissage' in het kunsthuis, het zogenaamde 'Kunsthuis'.

Conceptuele kunst Minimal Art en Arte Povera kwamen in deze tentoonstelling aan bod. Kortom kunstenaars die de kunstwereld op z'n kop zetten. Het werk van Joseph Kosuth bijvoorbeeld: neem een echte jas, een foto van een jas en een beschrijving van "de jas" uit een woordenboek... drie verschillende interpretaties van een jas. "Wat is echt?" Deze werken roepen vragen op.

Networking

De eerste opdracht was 'networking'. We vormden met zijn allen een grote cirkel. Met een bol wol gooiden we naar elkaar. Wie de bol wol ontving, stelde zichzelf voor aan de groep. We stonden per 2. Deze oefening voerde ik uit met een Oostenrijkse student. Dan verstevigden we beurtelings het net met de anderen. We gebruikten hiervoor verschillende materialen. Vervolgens verstevigden we het net met allerlei andere dingen. Tot slot hingen we het net op in de hal van de school.

Networking 13

Bodypainting

We kregen de mogelijkheid om deel te nemen aan de workshop 'bodypainting'. Hoewel het beschilderen van het menselijk lichaam als kunst- en expressievorm zou oud als de mensheid zelf is, is bodypainting een relatief nieuwe kunstvorm, en in al haar elementen een schoolvoorbeeld van postmodernisme: de vluchtigheid en vergankelijkheid van het kunstwerk sluit nauw aan bij het gejaagde stadsleven, terwijl het medium – het menselijk lichaam dus – als drie - dimensioneel en dynamisch oppervlak 'flitsend' oogt dan het klassieke doek, waardoor het esthetische aspect als vanzelf op de voorgrond treedt; door de beweeglijkheid van het 'kunstwerk' springt het immers des te gemakkelijker in het oog.

Workshop bodypaint 14

De workshop houdt in dat je met 2 of meerdere personen werkt. De ene persoon laat zijn/haar lichaam beschilderen door de andere persoon. De persoon die bijvoorbeeld de arm of het gehele lichaam beschildert, gebruikt hiervoor speciale verf, sponzen en penselen. Eerst gebruik je de spons om de grote oppervlakken te bedekken met verf. Nadien gebruik je de penselen voor de afwerking. De verf is met een stevige douchebeurt gemakkelijk van het lichaam te verwijderen.

Eerst was het wel even wennen, dit had ik nog nooit gedaan. Samen in een groepje experimenteerden we bij elkaar. Ik dacht na wat ik graag wou. Mijn arm beschilde een Hongaarse student. Ik wou iets van de hemel met dag en nacht. Een andere medestudent deed iets met mijn gezicht. Dit was zeer mooi. Ik vond dit een leerrijke ervaring! De resultaten zie je op de foto's en in de presentatie op cd-rom (**zie bijlage** .

Workshop bodypaint 15

Workshop bodypaint 16

Mitterdorf

Op zondagmiddag verzamelden we aan het treinstation in Graz. Vandaar vertrokken we samen met de bus naar Mitterdorf. Dit was een trip van 1 uur. Daar aangekomen, verkenden we de omgeving en rusten we even uit.

Van groot belang bij deze nieuwe omgeving was het contrast tussen stad en platteland. In alle facetten van het IP speelde deze nieuwe omgeving zijn rol: als inspiratiebron voor de deelnemers, de manier van werken, de beïnvloeding van de natuur op het creatieve proces... De organisatie voerde doelbewust deze omschakeling in, wat zich met name vertaalde in de nieuw aangeboden workshops. Daar waar de stad en haar elementen kleur en invulling gaven aan de thema's van de eerste week, stond deze week de natuur veel meer centraal.

Mitterdorf 17

Voorstelling van de workshops

Voorstelling van de verschillende workshops, was op maandagmorgen 12 juni 2006. Hier kozen we uit de volgende workshops: 'City. Text', 'Welt metaal', 'houtbewerking en een houten toren bouwen', 'papier maken en papiersculpturen maken', 'plaaster maken en hiermee werken', 'houten accommodaties maken', 'landschapproject (landart)'.

Workshop: papier maken en papiersculpturen ontwerpen

De workshop papier maken sluit aan bij de natuur. In de eerste plaats denken we aan hout en bomen. Natuurlijke grondstoffen worden gecombineerd met elementaire technieken, waardoor op een haast ambachtelijke manier een creatief proces wordt in gang gezet.

Dit was en is nog steeds door middel van papiersnippers te vermengen met water. Met een speciale zeef, in de vorm van een rechthoek, maakten we een blad papier. Je haalt de zeef door het papiermengsel. Je laat het water ervan tussen lopen. Vervolgens draai je de zeef om op een zeemvel en daarboven leg je

Workshop papier 18

een ander zeemvel. Dan neem je een deelroller en rol je voorzichtig over het zeemvel. Tot slot leg je het papier tussen 2 houten planken en pres je de twee planken tegen elkaar door erop te stappen. Deze workshop vond ik zeer leuk en kon ik toepassen in de kleuterklas.

Rondrit in de bergomgeving

Op dinsdag gingen we op uitstap. Tijdens deze tocht maakten we verschillende tussenstops van het ene dorp naar het andere dorp. We zagen mooie dingen, typisch voor de bergachtige omgeving (de structuur van de woningen zijn anders, je ziet meer groen/bomen/bossen, er is minder verkeer, kronkelende wegen, ...). Tijdens deze tocht was

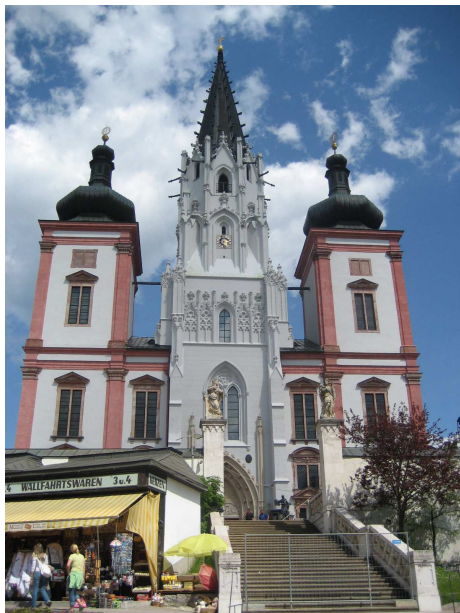
het de bedoeling om goed rond te kijken en te observeren. We bezochten allerlei plaatsen zoals een kerk, een dorp, een tentoonstelling, enz. Dit was een manier om de kunst van het platteland te ontdekken. Meer nog dan een loutere observatie van de omgeving, diende de uitstap om een balans op te maken, en zo de invloed van de omgeving op het leven, op kunst en esthetische beleving te laten doordringen, met name inzake het verschil tussen het platteland en de stad.

Eerste bergschool Krieglach 19

men toonde, is "Immer Wieder" of vrij vertaalt 'Steeds opnieuw'. De tentoonstellingsruimte is omgebouwd tot een woning waarvan alle meubels en toestellen een eigen leven leiden. Het meubilair is omgebouwd tot bewegend object. De functie van de voorwerpen verandert door de beweging en ze worden niet meer op de normale manier gemanipuleerd door de bewoners van het "huis". De woning is constant in beweging, altijd weer, steeds opnieuw...

De volgende stop was in Mürzsteg. Daar bezochten we een monnikenklooster.

Dan reden we met de bus verder tot Marizell. Daar bezochten we de basiliek van Marizell. Groot en adembenemend mooi. Na het bezoek aan Marizell reden we terug naar Mitterdorf.

Basiliek van Marizell 20

Thema 'wald in bewegung'

Workshop papier 21

mijn laatste onderdeel in mijn eindwerk 'kunst in de klas'. Hier werk ik dan met kleuters rond 'kunst'.

Hierbij gebeurde het volgende:

- a) De kinderen gingen samen met de kasteelheer in een toren naar boven. Daar vertelde hij een verhaal over een spook dat daar leeft in het kasteel. (waarover het verhaal ging, weet ik niet exact)
- b) Vervolgens schilderden de kinderen hierover in een atelier. In dit atelier werkte ik met kinderen. Bij deze opdracht begeleidde ik hen op verschillende manieren. Door met hen te werken met de materialen en door vragen te stellen over wat ze maakten, ... Dit was in het Duits, maar dat viel goed mee.

Workshop atelier met kinderen 22

Workshop atelier met kinderen 23

Deze tekeningen lieten we drogen. Als ze droog waren, hingen we de tekeningen op aan de appelbomen, die op het domein stonden.

- c) De laatste werkpost was: 'Kneippgarten'. Dit hield in dat de kinderen met hun ene voet in koud water gingen en met hun andere voet in warm water. Vervolgens liepen ze dan over een padje, waar allerlei materialen lagen zoals hout, dennenappels, e.d.

Workshop met kinderen 24

Workshop met kinderen 25

Aan werkpost B nam ik 2x deel. Dit ging elke dag door in de voormiddag.

De dagen hierna, werkten we aan onze papierboom. Dan was hij uiteindelijk af. Hij was enkel nog te nat om te kunnen beschilderen. De dag dat onze boom af was, stopten de workshops. Dan besloten we om de boom te schenken aan de workshop 'wald in bewegung', zodat de kinderen de boom konden beschilderen.

Na 13 dagen te verblijven in Oostenrijk, zat ons kunstproject erop.

Besluit

Op de vraag of het project een succes is geworden en het in zijn opzet is geslaagd, kan met een volmondig 'ja' geantwoord worden. Zowel de organisatie als ikzelf hebben zeer goede bevindingen en herinneringen overgehouden aan deze twee weken, getuige ook deze vertaalde overname uit het artikel van professor Pirstinger:

"Camille Claudel II bood verschillende fases aan van intensieve gedachten en bedenkingen, reflectie en stevige fysieke arbeid. Deze extra inspanningen zorgden weliswaar voor een zware belasting van de deelnemers, al werden deze opgelost door hen de kans te bieden concerten bij te wonen, uitstappen en wandelingen te maken of naar feestjes te gaan. Er werd de nodige tijd vrijgemaakt om de opleidingsprogramma's van alle deelnemende landen toe te lichten. Deze informatierondes bleken zeer nuttig, aangezien de studenten zo de kans hadden om de diversiteit van het kunstonderwijs in Europa in te zien.

Hoewel de meeste tijd werd gebruikt om effectief te werken met en rond kunst, bood het programma ook speeches aan van leerkrachten, kunstenaars en studenten. Iedereen bleek zeer opgezet met deze uitgelezen mogelijkheid om met zo'n indrukwekkende groep sprekers in contact te komen.

Camille Claudel II was dan ook zeker een succes, te meer omdat het behoorlijk wat opschudding veroorzaakte, niet in het minst bij de deelnemers. Immers, ook de officiële instanties en de man in de straat werden als vanzelf betrokken bij de kunstprojecten."⁹

Tijdens deze weken beleefde ik allerlei nieuwe dingen, zowel in de omgang met mensen, als in de omgang met kunst. In dit project leer je ook jezelf kennen en je eigen capaciteiten. Het allerbelangrijkste vond ik dat je leerde in groep te werken. Je leert van anderen en anderen leren van jou.

⁹ F. Pirstinger, *A Project wins over the hearts of Europe...*, p 3.

Kunst in de klas

Door deel te nemen aan het kunstproject in Oostenrijk, heb ik heel veel inspiratie opgedaan. Met deze inspiratie kan ik verschillende wegen inslaan. De weg die ik gekozen heb, is om dit kunstproject toe te passen in mijn opleiding als lesgever. Wat ik hieronder vertel, gaat over de rol van dit kunstproject in mijn lerarenopleiding: wat ik leerde in Oostenrijk en hoe ik dit kan toepassen in mijn lerarenopleiding. Vervolgens vertel ik over hoe ik het kunstproject kan uitwerken met kleuters/kinderen. Hier zal ik een toepassing beschrijven hoe ik kinderen laat werken rond kunst; dit in combinatie met andere landen.

Rol van het kunstproject in de lerarenopleiding

In de lerarenopleiding zien we verschillende werkvormen om met kleuters te werken in de klas. Deze werkvormen proberen we dan toe te passen in verschillende thema's en activiteiten die we met de kleuters doen. Van ons, als lesgever, wordt verwacht dat we creatief werken, dat we allerlei dingen uitproberen, samen met de kleuters. De rol van het kunstproject is leren omgaan met kunst, leren werken op verschillende manieren en je eigen capaciteiten leren kennen. Kunst bekijken vanuit verschillende hoeken, niet enkel vanuit één oogpunt. Het is niet enkel iets schilderen met een verfborstel, of iets op een blad kleven. Het betekent veel meer dan alleen maar iets vastkleven of iets verven. Kunst kan je op verschillende manieren uitwerken. In dit project heb ik gezien hoe je kunst kunt uitwerken naar de eigen interesses en ideeën. Vaak doe je dit niet alleen, maar met meerdere personen. Iedereen heeft immers andere ideeën en visies. Door zelf te doen leer je, maar je leert ook van anderen. Leren samenwerken is een belangrijk punt in dit kunstproject. In de lerarenopleiding is samenwerken met je collega's van essentieel belang!

Aansluitend hierbij is het dan ook meer dan interessant om eens te kijken naar de visie en de ideeën van de organisatie van het Camille Claudel project. Zoals reeds gezien in het vorige hoofdstuk is het ook de betrachting van de initiatiefnemers om in een internationaal kader de deelnemers een intensieve confrontatie te doen aangaan met kunst – in –zijn – verschillende – facetten. Door de (schijnbare) tegenstelling tussen stad en platteland wordt eveneens de invloed van de omgeving duidelijk op het gebied van kunst en kunstbeleving. Deze diversiteit is ook een sleutelbegrip binnen de lerarenopleiding.

Misschien één van de belangrijkste ideeën die de deelnemers na het IP mee naar huis namen, is het belang van creativiteit. Het is moeilijk het belang te onderschatten van het zoeken naar een originele invalshoek rond een bepaald thema, zin voor frisse ideeën en op het eerste gezicht misschien afwijkende invalshoeken. Naast de creativiteit wordt zo immers ook de zin voor fantasie en zelfexpressie gestimuleerd, waarbij je letterlijk en figuurlijk buiten de lijntjes durft te kleuren.

De leerkracht speelt uiteraard een cruciale rol bij het ontwikkelen van deze vaardigheden bij zijn of haar publiek. Als een soort medium vervullen wij (de leerkrachten) een taak die verder reikt dan een occasionele uitstap naar een museum of het tentoonstellen van de gemaakte werkjes op een opendeurdag. Aandacht voor kunst in de klas helpt de kinderen in belangrijke mate te werken aan hun zelfontplooiing en hun expressieve vaardigheden.

Net zoals kunst en kunstbeleving geen grenzen kent en dus bijna per definitie opereert in een internationaal kader, is de klas van vandaag niet zelden een multinationaal palet van kinderen uit alle hoeken van Europa én daarbuiten. Ook daarin wacht de leerkracht een belangrijke taak. Rekenschap geven aan deze multiculturele realiteit is lang niet voldoende. Kinderen dienen van jongs af aan te leren omgaan met deze diversiteit, moeten leren inspanningen te leveren om elkaar te leren kennen en met elkaar om te gaan.

Kort samengevat is het de taak van elke lerarenopleiding om leerkrachten in wording deze dubbele geaardheid van kunst te leren inzien en te leren toepassen in de klas: kunst als individueel expressiemiddel én kunst als bindmiddel tussen individuen.

Uitvoering met kinderen in het kleuteronderwijs

Het kunstproject dat ik heb verwezenlijkt met de andere studenten in Oostenrijk, kun je op een andere manier verwerken met kinderen. De opdrachten moet je dan aanpassen naar het niveau en de leeftijd van de kleuters. Sommige opdrachten, zoals papier maken, kun je perfect met allerlei leeftijden uitvoeren, hoewel metaal smelten dan weer niet met kinderen kan (en mag) worden uitgevoerd! In Oostenrijk was er ook een workshop rond houtbewerking. Dit hield in met een zaag en een vijl werken om zo verschillende vormen met hout te maken. Ook dit is onmogelijk met jonge kleuters. Met de oudste kleuters zou dit eventueel wel kunnen, maar dan denk ik aan figuurzagen. Dit kan je toepassen in de klas, mits een goede begeleiding van de juf en enkele vrijwillige medewerkers. Hierbij denk ik aan ouder(s) en/of grootouder(s). Met jonge kleuters zou je eventueel hout uit het bos kunnen verzamelen zoals takken, stukken hout/boomschors e.d. om zo dingen uit hout te maken. Dit kun je dan bijvoorbeeld in het thema 'bouwen' uitvoeren.

Er was ook een workshop houten accommodaties bouwen. Dit kun je doen met kleuters, maar met andere en kleinere materialen. Je doet een verkenning van de klas/school. Dan maak je een plattegrond van de klas waarin de kleuters dan de verschillende hoeken aanbrengen en vb een luciferdoosje voor een kast gebruiken. Je probeert hier te werken aan kunst, maar op een andere manier. Je beziet het veel kleiner, oppervlakkiger. Met kleuters kun je niet werken aan grote projecten, zoals je dat met jongeren uitwerkt.

Het Paleis

Een stad met een rijk cultuur- en kunstverleden als Antwerpen is het aan zichzelf verplicht om kinderen de mogelijkheid te bieden kunst te beleven, op hun maat gesneden. Een tweetal instituten vervullen inderdaad deze taak.

Het Paleis 26

Een eerste is uiteraard 'Het Paleis', de afdeling van de schouwburg gericht op jongeren en kinderen. Uiteraard is er theater, maar Het Paleis breekt door de barrières van het podium met projecten/thema's als 'prentenboeken', 'sprookjes', 'Wie ben ik?', ... in De Tuin, waar kinderen in ateliers aan de slag kunnen en hun creativiteit kunnen botvieren. Met de klas kunnen kinderen een hele dag vullen, begeleid door ervaren begeleiders/docenten uit vanuit hun specifieke achtergrond (drama, dans, beeld, muziek,...) de kinderen gidsen en begeleiden. Het grote voordeel van deze manier van werken, is dat kleine groepjes kinderen zich intensief en persoonlijk op een onderwerp kunnen storten. Uiteraard speelt men daarbij gretig in op actuele thema's of op de lopende programmatie van Het Paleis, zoals recentelijk bij het cross-mediale spektakel [W@=D@](#) (= wat is dat). Dit project werd uitgewerkt met kinderen van 8 tot 15 jaar.

Kernidee van De Tuin is dat de deelnemers op zoek gaan naar de kunstenaar in zichzelf, waarbij het experiment, het al doende leren, belangrijker zijn dan een mooi afgewerkt

eindresultaat. De taken van de gidsen bestaan er dan ook vooral in om de creativiteit te prikkelen, de kinderen uit te dagen en te stimuleren een stapje verder te zetten en hen te helpen om vorm te geven aan hun ideeën.

Het is duidelijk dat Het Paleis er resoluut voor kiest om de kinderen op zoek te laten gaan naar een manier om hun eigen ideeën en creativiteit tot uiting te brengen, zonder daarbij een schoolse aanpak te hanteren. Begrippen als ongeremdheid en vrije associatie halen het op een meer technische aanpak die misschien eerder de kaart trekt van waarneming en impressie om op een minder directe manier of via een omweg kunst tot bij de kinderen te brengen.

De Tuin 27

De Tuin 28

De Tuin van Het Paleis boeide me. Mijn interesse was zo groot, dat ik een bezoek bracht aan De Tuin. Eindelijk was het zover. Ik mocht een dagje genieten in De Tuin, samen met kleuters, de juffen en de begeleiders van De Tuin. Het thema van deze momentopname was 'prentenboeken'. 's Morgens, omstreeks 9u, mochten de kleuters zich al meteen mooi maken voor het feest. Er stond gel en make-up voor ze klaar. Er waren enkele jongens bij die al hun haren onder de gel stopten. Vervolgens werden ze ontvangen in een gezellig, ingerichte hoek met kussens en drinken. Dan mochten de kleuters dansen op muziek, want het was feest. Nadien vertelde de gastvrouw aan de kleuters een verhaal over de ijsprinses. Voor dit verhaal haalde de gastvrouw inspiratie uit het boek 'De koningin van de kleuren'. (Jutta Bauer; Querido; Amsterdam; 1998) Het verhaal van de ijsprinses had ze zelf verzonnen.

Even tussen haakjes: de gastvrouw is een begeleidster die de hoofdrol speelt in het thema (de 2 begeleiders wisselen om de dag), de kinderen begeleidt in de grote groep, de kinderen verdeelt in groepen (met de hulp van 3 andere begeleiders), als er iets is met een kind, neemt ze het kind even apart en geeft ze het kind de tijd om erover te praten.

Ze vertelde het verhaal aan de kleuters dat de ijsprinses al het ijs zo koud en vies vond. Ze wou meer kleur en warmte in het kasteel. De kleuters brachten de kleur rood, blauw en groen in het paleis. Op een speelse manier werden de kleuters in 3 kleurengroepen ingedeeld. Dan gingen ze in groep naar de keuken. Daar hielpen ze de kokin. Alles zag wit en de broodjes zagen er maar saai uit. De kleuters kregen een stukje deeg waar ze een

vorm mee maakten en versierden met graanzaadjes. Als dit klaar was, maakten we samen een verhaal rond onze broodcreaties. Vervolgens was er nog witte ijssoep. Maar dat vinden de kleuters en de ijsprinses niet lekker. 'Welke kleur soep kunnen we maken?', vroeg de kokin. Rode soep, oranje soep, groene soep, ...

Vervolgens gingen ze in hun kleurengroepen werken. 1 groep werkte rond toneel, een andere groep rond dans en de 3de groep werkte rond beeld. De kleuters genoten volop en ik ook. Ik sloot aan bij de workshop toneel. De kleuters beelden daar een dier uit en bouwden met de begeleidster een tekst op. Daarna konden de kleuters een attribuut kiezen waardoor ze hun dier meer tot leven brachten.

Ook het middagmaal krijgt een extra element doordat er een verhaal wordt rondgebouwd. Na het middagmaal werd er verder gewerkt in dezelfde workshop. Er wordt gewerkt naar nog meer verdieping door individuele werkopdrachten rond beeld. De dag eindigt om 15u.

Om de kinderen voor te bereiden op een uitstap naar De Tuin van het Paleis of voor een naverwerking van een tuindag, wordt er op de site www.hetpaleis.be een lesmap aangeboden voor leerkrachten. De ideeën voor een voorbereiding of een naverwerking van een tuindag vind je in bijlage 4.

Het KMSKA

Naast Het Paleis is het Koninklijk Museum van Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) een tweede instelling die de kinderen kunst laat ontdekken.

“Eenmaal binnen in het indrukwekkende museumgebouw met zijn vier paarden op het dak, zijn hoge trappen en reusachtige zuilen zijn er de vele schilderen en beelden van beroemde meesters die de fantasierijke geest van de jonge bezoeker prikkelen.”¹⁰

Het indrukwekkende en reusachtige gebouw waarin het museum gevestigd is, laat alleen al aan de buitenkant een sterke indruk na op iedere voorbijganger en bezoeker, en eenmaal binnen de muren, worden de kinderen als het ware ondergedompeld in een wereld van fantasie en creativiteit. Anders dan Het Paleis biedt het museum kinderen de kans kunst te ontdekken en beleven via een “tweeluid”, waarbij een interactieve rondleiding wordt gekoppeld aan creatieve opdrachten in een atelier. Met behulp van instapvragen als ‘Wat is kunst?’, ‘wat is een beeld?’,... denken

kinderen tijdens de ateliers na, filosoferen ze over zin en onzin van kunst, over de waarde van schoonheid en de relativiteit van kunst. Andere thema's zijn Helden en heiligen, Symbolen, Het portret, Appels en peren en beweging. Om het voor de kleuters aangenaam te houden, wordt natuurlijk geen hele dag uitgetrokken maar worden de activiteiten afgerond na anderhalf uur.

Zelf heb ik een workshop met kleuters beleefd. Dit was met 15 kleuters van 4 à 5 jaar. Ze kwamen van de school ‘Het moleke’ te

Rijkevorsel. De instap voor de rondleiding begon meteen met een opdracht. De kleuters stonden in de grote hal. De gids vroeg aan de kleuters hoe we in de grote hal naar boven kunnen gaan? Met de trappen. De gids gaf de kleuters de opdracht om de trappen te tellen. 1 kleuter wist dat we 43 trappen stapten. Vervolgens kwamen we in een grote zaal terecht. In het midden van de zaal lag een groot tapijt. Op het tapijt gingen we in een kring zitten. De gids bestormde de kleuters met allerlei vragen zoals ‘wat is het allerbelangrijkste wat jullie zien in de zaal?’, ‘waar kijken we naar?’, ‘wat is een kader?’, ‘wat is een schilderij?’, ‘hoe maken jullie een schilderij?’, ‘kan een schilderij een verhaal vertellen?’, ... Vervolgens besprak de gids samen met de kleuters willekeurig een schilderij dat in de zaal hangt.

Bij alle schilderijen werden de kleuren van het schilderij en de details besproken. Het was de bedoeling dat de kleuters leren KIJKEN. Dit is zeer belangrijk tijdens deze workshop. Ook vertellen wat ze ZIEN. De hoofddoelen van dit atelier waren kijken en zien! Als de kleuters dit kunnen, hebben ze het doel bereikt van het museumbezoek. Dit waren de woorden van de gids.

Dan gingen we naar een andere zaal op zoek naar ridders en draken. Dit boeide de kleuters voortdurend. Hun fantasie sloeg op hol. ‘Wow, een ridder die een draak dood!’ Geweldig om dit mee te maken en te horen wat de kleuters hierover vertelden.

¹⁰ Kunst kijken, informatiebrochure; KMSKA; 2006

De kleuters kregen nadien weer een opdracht. De gids vroeg de kleuters op zoek te gaan naar een schilderij waar de natuur zichtbaar was. Voor dat schilderij gingen de kleuters zitten. Vervolgens pikten de gids er een schilderij uit en besprak het samen met de groep. Het volgende schilderij was een schilderij met heel veel verf op. Hier waren de kleuren het gespreksonderwerp gevolgd door wat de kleuters konden zien in het schilderij. Dan stelde de gids weer de hoofdvraag dat ze bij elk schilderij stelde: 'wat zie je?'

Dan kwamen we aan een schilderij waar een vrouw met een boek opstond. Het schilderij werd besproken met de kleuters. Vervolgens kregen de kleuters een opdracht bij dit schilderij. De gids deelden zwarte bladen uit en witte wascokrijtjes. De kleuters kregen de tijd om het schilderij na te tekenen. Enkele kleuters konden dit zeer goed. Bij anderen ging het dan weer minder vlot.

Tot slot gingen de kleuters naar het atelier met hun zelfgemaakt schilderij. Daar konden ze hun schilderij kleur geven. Dit konden ze doen met wascokrijtjes en verf.

De kunstwerken namen de kleuters vervolgens mee naar hun school waar de juffen een klein museum/tentoonstelling maken. Naar het kleine museum/de tentoonstelling komen volgende week de ouders kijken.

Kunst in de klas

De verschillen in aanpak tussen Het Paleis en het KMSKA zijn niet alleen een verschil in filosofie, benadering en instap, ze hebben ook te maken met de nood aan een verschillende aanpak naargelang de leeftijd van de kleuters. De zelfredzaamheid en zelfstandigheid van een vijfjarige is al helemaal anders dan die van een driejarige, wat uiteraard ook gevolgen heeft voor de manier waarop je er in de klas mee aan de slag gaat.

Kunstbeleving en –uiting bij de kleinste kleuters verloopt dan ook op een andere manier. Zij moeten immers dikwijls nog leren vertrouwd te geraken met de materialen waarmee ze knutselen. Net zoals de deelnemers van het kunstproject in Oostenrijk, kunnen de kleuters in de klas leren werken op verschillende manieren, hun eigen capaciteiten leren ontdekken en aftasten. Het spreekt voor zich dat dit een sociaal proces is, waarbij de kleuters ook leren te delen en leren respect en interesse te tonen voor de inspanningen van anderen. Anders gezegd: “Onderwijs moet kritisch zijn, creatief en bevrijdend leren omgaan met de verschillende interpretaties die kinderen aan hun omgeving geven.”¹¹

Rest de concrete vraag hoe je kleuters in de klas kunst kunt aanbieden. Veel leerkrachten zitten hier zelf met een hoop vragen en twijfels, kunst en kleuters lijkt op het eerste gezicht geen voor de hand liggende combinatie. In deze gevallen kan je als leerkracht natuurlijk altijd eens je licht gaan opsteken bij bijvoorbeeld Het Paleis of het KMSKA, al dan niet gekoppeld aan een daadwerkelijk bezoek met de klas.

Zelf wil ik graag een voorbeeld aanbieden over kunst in de klas, aan de hand van een tweetal lesideeën, lesvoorbereidingen. Deze 2 lesvoorbereidingen staan in bijlage 5.

¹¹ *Leren leren met muzische vorming*, André Blondeel & Alix Van Ransbeeck, Frieda Minne, Brussel, s.d.

Besluit

Kunst in de kleuterklas, voor veel leerkrachten is het een item waar ze zelf niet altijd goed weten mee om te gaan. Op zoek gaan naar informatie of instellingen die de leerkracht op weg kunnen helpen met dit thema, is dus zeker geen overbodige luxe. Om meer te weten i.v.m. enkele uitstappen voor kleuters ben ik op zoek gegaan naar wat hen kan boeien. De 2 instellingen die ik bezocht, zijn het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten Antwerpen en Het Paleis. In het KMSKA heb ik een rondleiding gevolgd in het bijzijn van een groep kleuters. Dit was voor mezelf zeer boeiend. Het verloop van een bezoek aan het museum gaat als volgt: eerst krijgen de kleuters een interactieve rondleiding in het museum, waar vooral de kleuters aan het woord zijn en de gids bijstuurt. Vervolgens werken de kleuters in het atelier waar ze hun eigen kunstwerk ontwerpen. Hierbij maken ze gebruik van wascokrijtjes en verf. De kleuters houden ervan om hun fantasie en creativiteit tot uiting te brengen via een zelfgemaakt kunstwerk!

In De Tuin van Het Paleis heb ik genoten van een aantal workshops met kleuters rond het thema 'prentenboeken'. 's Morgens kregen ze een gezamenlijke vertelling en konden ze dansen op muziek. Vervolgens maakten de kleuters hun broodje dat ze 's middags konden opeten. Voor het middagmaal werden de kleuters ingedeeld in 3 kleurengroepen. In deze groepen werkten de kleuters rond muzische vorming, zoals muziek, beeld, drama en beweging. In de namiddag werd er verder gewerkt in de verschillende workshops.

Een uitstap kan een ideale aangelegenheid vormen om de kleuters te laten kennismaken met kunst, maar zeker niet voldoende op zich. De leerkracht speelt uiteraard een cruciale rol bij het ontwikkelen van deze vaardigheden bij zijn of haar publiek. Als een soort medium vervullen wij (de leerkrachten) een taak die verder reikt dan een occasionele uitstap naar een museum of het tentoonstellen van de gemaakte werkjes op een opendeurdag. Aandacht voor kunst in de klas helpt de kinderen in belangrijke mate te werken aan hun zelfontplooiing en hun expressieve vaardigheden.

Kort samengevat is het de taak van elke lerarenopleiding om leerkrachten in wording deze dubbele geaardheid van kunst te leren inzien en te leren toepassen in de klas: kunst als individueel expressiemiddel én kunst als bindmiddel tussen individuen.

Ook het IP in Oostenrijk vormde een bron van inspiratie. De doelen die aansluiten bij het kunstproject zijn: leren omgaan met kunst, leren werken op verschillende manieren en je eigen capaciteiten leren kennen. Kunst moet je bekijken vanuit verschillende hoeken en niet enkel vanuit één oogpunt. Kunst van jezelf, is het uitwerken van je eigen interesses en ideeën. Je doet dit niet alleen, maar met meerdere personen.

Het kunstproject waaraan ik deelnam in Oostenrijk, is ook met kleuters uit te voeren in de klas. Natuurlijk is het vanzelfsprekend dat je de opdrachten aanpast. Maar een aantal opdrachten/workshops die ik uitgevoerd heb tijdens het kunstproject, zijn zeker toepasbaar in de kleuterklas. Wat je dan zeker niet mag vergeten, is differentiëren. Met de jongste kleuters doe je het anders dan met de oudere kleuters.

Besluit

De Europese Unie streeft ernaar met haar Socratesprogramma's om de Europese dimensie van de schoolopleidingen te verstrekken. Socrates had als hoofddoel een bijdrage te leveren aan de verbetering van de kwaliteit en het nut van onderwijs voor kinderen, jongeren en volwassenen, door de Europese samenwerking en de toegang tot de beschikbare onderwijsopties binnen de Unie te vergroten. Vanaf dit academiejaar is Socrates veranderd in het LLP (Lifelong Learning) Binnen het LLP bestaat de mogelijkheid tot het volgen van Intensive Programmes. De programma's die Socrates aanbood, blijven in het LLP onveranderd. Het Intensive Programme (IP) is een kort studieprogramma voor studenten en docenten.

Een Intensive Programme biedt een uitgelezen mogelijkheid voor studenten om ervaringen, meningen en inhoud over hun studie uit te wisselen. Daarnaast werkt men tijdens een IP aan de verbetering van de kennis van vreemde talen, het bevorderen van internationale samenwerking en mobiliteit, het gebruik van ICT (Informatie & Communicatie Technologie), de gelijkwaardigheid van diploma's en het aanmoedigen van innovatie.

Tot slot bood Socrates subsidies aan internationale partnerschappen van instellingen die samen een thematisch netwerk willen opstarten. Één van de Intensive Programmes werd genoemd naar de in 1864 geboren Franse beeldhouwster 'Camille Claudel', die zo haar naam leent aan een internationale cursus, welke nieuwe dimensies van plastische vormgeving overdraagt aan Europese studenten.

Camille Claudel is een inspirerende kunstenares. Ze maakte prachtige kunstwerken waarin ze de wereld haar emoties toonde. Haar kunstwerken werden gemaakt in het atelier van Auguste Rodin, tevens haar leermeester en minnaar. De kunstwerken die ze maakte, werden tijdens haar leven nooit bekend bij een groot publiek. Dit kwam omdat ze nooit uit de schaduw trad van Auguste Rodin. Het enige familielid dat in haar geloofde, was haar vader Louis-Prosper. Toen die in 1913 stierf, ging het steeds slechter met haar en belandde ze uiteindelijk zelfs in een psychiatrische instelling, waar ze in 1943, na dertig jaar opsluiting, overleed. Camille Claudel: een beeldhouwster met een dramatisch leven.

Binnen deze setting werd in het Oostenrijkse Graz en Mitterdorf tot dusver twee keer een IP Camille Claudel ingericht – de eerste maal in 2005. Het gaat om een twee weken durend afwisselend en gevarieerd programma, waarbij zoals gezegd de klemtoon ligt op kunst in verschillende vormen en betekenissen.

Tijdens deze weken beleefde ik allerlei nieuwe dingen, zowel in de omgang met mensen, als in de omgang met kunst. Door de confrontatie met jezelf én met anderen, leer je in dit project jezelf kennen en je eigen capaciteiten. Het allerbelangrijkste vond ik dat je leerde in groep te werken, waarbij je van anderen leert en omgekeerd.

De doelen die aansluiten bij het kunstproject zijn dan ook in de eerste plaats het leren omgaan met kunst, leren werken op verschillende manieren en je eigen capaciteiten leren kennen. Kunst te bekijken vanuit verschillende hoeken in plaats van uit een ééndimensionaal perspectief. Kunst van jezelf is het uitwerken van je eigen interesses en ideeën. Je doet dit niet alleen, maar met meerdere personen.

Uiteraard is binnen het kader van de lerarenopleiding de hamvraag hoe je dit IP kunt vertalen naar de kleuteropleiding, meer bepaald naar het thema 'Kunst en Kleuters'. Als je met kleuters werkt rond kunst, pas je de opdrachten aan op het niveau en naar de leeftijd van het kind/de kinderen. In 4.2 heb ik beknopt een workshop rond houtbewerking besproken. Hierin kun je opmaken dat ik rekening houdt met de voorafgaande besproken punten.

Terug thuis is het dus de vraag hoe we de kleuters kunnen laten kennismaken met kunst. Uiteraard sta je als leerkracht lang niet alleen om deze vraag te beantwoorden.

Antwerpen is immers een stad met een rijk cultuur- en kunstverleden dat aan kinderen de mogelijkheid biedt om kunst te belevén, op hun eigen niveau en volgens hun eigen mogelijkheden. Deze taak wordt vervuld door een tweetal instellingen. Deze ‘instituten’ zijn het Koninklijk Museum van Schone Kunsten Antwerpen (KMSKA) op het Antwerpse Zuid, en Het Paleis, de kinder- en jongerenafdeling van de Schouwburg aan de overbekende ‘Vogelenmarkt’. In zowel het KMSKA als in Het Paleis heb ik kunnen deelnemen aan een rondleiding. In het KMSKA heb ik een rondleiding en atelier gevolgd met kleuters. Deze uitstap neemt in totaal ongeveer anderhalf uur in beslag. Dit is lang genoeg voor kleuters. Een beschrijving en bespreking van deze workshop vind je in 4.2.

Individuele bezoeken van de leerkracht aan het KMSKA en/of Het Paleis kunnen elke leerkracht helpen in zijn zoektocht naar een geschikte manier om kunst in de klas aan te bieden. Het is dikwijls wat zoeken en tasten om een geschikte instap, methode en functionele doelstellingen te vinden, waarbij de leeftijd van de kleuters een grote invloed heeft op de manier om de zaken aanpakkt.

“De kleuter en de leerkracht participeren aan het kunstgebeuren in alle leergebieden door: waar te nemen, te experimenteren, vorm te geven, te dialogeren, te durven, te respecteren wat anderen mooi vinden, te waarderen wat voor hen mooi en prettig is, te ondervinden, ...”¹²

Zoals hopelijk gebleken is uit bovenstaande bevindingen, sluit het IP Camille Claudel weliswaar gedeeltelijk aan bij het thema Kunst en Kleuters, al is het er zeker niet specifiek op gericht. Als we even luidop mogen dromen, is het misschien geen slecht idee om in de toekomst in een Belgische of Europese context hieraan iets te veranderen. Met andere woorden: het uitwerken en ontwikkelen van een IP specifiek gericht op ontdekking van kunst door kleuters. Men zou dit misschien kunnen realiseren door de expertise en kennis van bijvoorbeeld Het Paleis en de schoolprogramma’s van o.m. het MSK te bundelen met die van andere (Europese) musea. Uiteraard dient men dit alles te koppelen aan de samenwerking met pedagogen, vakdidactici, kleuterleiders en studenten uit Europa. Net als bij Camille Claudel kan een internationale en multimediale context bijdragen tot diversiteit en wederzijds begrip en respect. Wanneer deze zaken in de kleuterklas kunnen worden aangeleerd en toegepast, helpen we alleszins egoïsme en racisme tegen te gaan.

¹² *Leren leren met muzische vorming*, André Blondeel & Alix Van Ransbeeck, Frieda Minne, Brussel, s.d.

Literatuurlijst

Internetbronnen

<http://www.kunstbus.nl/verklaringen/camille+claudel.html>

(Biografie van Camille Claudel)

www.af.ca/halifax/images/RodinCamilleClaudel.jpg

(Foto Camille Claudel)

www.cs.wustl.edu/~loui/camille.html

www.vittoria-pazalle.com/Photos/Camille%20Claudel%20Femmeaccroupie.jpg

http://80.65.232.176/Photos/00/00/04/97/ME0000049731_2.JPG

www.muierpalabra.net/conoce_a/images/camille_cacountala.jpg

http://80.65.232.176/Photos/00/00/05/09/ME0000050908_1.JPG

www.exporevue.com/images/magazine/871camilleclaudel_agemur.jpg

(Foto's van de kunstwerken van Camille Claudel)

www.ond.vlaanderen.be/socrates

www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/pub/socrates.pdf

(Informatie: Intensive Programme)

<http://www.ha.be/internationaal/erasmus-studentenbeurzen.htm>

(Informatie opgezocht over LLP)

<http://www.hetpaleis.be>

(Lesmap over De Tuin van Het Paleis)

<http://www.kmska.be/Templates/ActivityList.aspx?id=676>

(Foto KMSKA: het werkatelier)

Geschreven bronnen

Francisca Pirstinger, *A Project wins over the hearts of Europe...* (artikel)

Francisca Pirstinger, *EU-projektbeschreibung english'* (artikel)

Kunst kijken, informatiebrochure; KMSKA; 2006

Leren leren met muzische vorming, André Blondeel & Alix Van Ransbeeck, Frieda Minne, Brussel, s.d.

Bijlagen

Bijlage 1

EU-Projektbeschreibung English

Student teachers of the visual arts, who are studying in the European Union (3 core & 3 extended countries), will be attending the first worldwide 'Symposium for Sculpture' in an ancient Roman quarry in Austria. In 11 multinational groups, they will have the opportunity to experience traditional techniques involving the arts of sculpture and plastic. Under the direction of an international team of artists and art Professors, whose aim is to realise aesthetic projects derived from the combined perspectives of the members of the 6 nationalities present, artworks will be created that stem from members impressions of the quarry, with all its environmental, ecological and historical aspects. In earlier times, the area of the *Neusiedlersee* in Burgenland Austria was a melting pot of migrating people. June 2005, it will again be an area of cumulative multicultural artistic creativity, representing a dynamic dimension of European aesthetical education.

In honour of the sculptor Camille Claudel, the doors to this traditionally male dominated profession will be opened also to women.

On the whole, participants should develop new ideas and diversity in artistic expression by broadening their perspectives through exploration, and an expanded understanding of the immediate environment and the multinational plurality of the group.

The principal artistic activities will have an emphasis on the statuary arts, however all traditional, and new, art mediums will be included in the program.

The program involves more than the realisation of ideas and projects, developing out of the dynamics of the multinational group, it is also an opportunity to visit artist's ateliers, have discussions with artists, and learn environmental, cultural and historical issues involving the area.

In addition to an exhibit displaying the products of the project, a catalogue and a website will be created for widespread exhibition. Another goal of the project is to create a full-scale accredited educational training program for art education majors in the European Union.

Bijlage 2

Artikel met visietekst rond het project die ik via e-mail ontving van professor F. Pirstinger:

Camille Claudel II aims to strengthen the intercultural dialogue between those studying to become teachers at 7 partner Universities using aesthetic and artistic work. Twelve multinational groups lead by multinational professor teams will bring to life transnational aesthetic projects which promote understanding of the regional, environmental and social actualities in Mürztal, a crisis region.

The main materials to be used, wood and metal, are starting points for sculptural work in the mind of Claudel. Up to date aesthetic interventions, reacting to the fascinating scenery of the industry furrow, and of the Mariazell pilgrimage paths. By using specially selected rich learning atmospheres- such as nature-, culture-, and industry landscapes and acquisition of ancient art techniques, a close connection between learning and working environments should be created, and learning processes more efficiently formed in the framework of 'sustainability' and 'life long learning'. Pioneering work, such as that of the nuns of Göss, the construction of the first alpine cable car in the world, the work of the regional writer Peter Rosseggers, and the Nobel Prize for Literature Winner Elfriede Jelinek will be central points of reflection for the understanding of the narrow interweaving of culture historic, environmental and societal developments. The multinational aspect of the groups should be used for the development of new, sustainable approaches to solutions.

As well as the presentation of the project results in the form of an exhibition accompanied by a catalogue, and the creation of a website on which to present the results of the project, the group production of a training module for art education among the project partners are to be expected.

Bijlage 3

EU Project Camille Claudel II 06**Workshop GRAZ : *Peter Angerer(A)/Gerhard Raab(A)*****city.text***action – reaction. digital photos, graphic work - digital and analog*

Texts are a “natural” part of our cities. We are confronted with texts in many different situations. Public texts have at least two dimensions – to transport information and as a matter of an aesthetic phenomenon. We normally don’t take care about that much. Today we will!

We want you to focus your perception on all kinds of texts you discover in the city.

Take photos of texts, words, letters, fragments (readable or not).....”international” texts/words (logos) as well as Graz specific ones (if there are any?)

Take photos of Graz with no texts as well – we can label such pictures in a digital or analog way.

As “**u s e r s**” of the town we will work with these (text)pictures.

Perhaps we write our own words/texts using the letters we shot as pictures – we generate new words, we work in a supplementary way.

Or we put them in new contexts of meaning, we can letter/label Graz pictures with own words/texts – a way to connect the city with us by expressing personal relationship. Of course we needn’t use the English language only, you can use your language as well....

These text-pictures can be produced digital but prints we make of them can be lettered with analog (handwriting) interventions, too.

As a result we should have a digital presentation and (we hope to manage in that short time) a presentation of prints (in a line) that can be shown in our College Graz-Eggenberg.

Please save your data files to our data memory to prepare the laptops for the second part of the workshop. If everybody agrees you could get all the gathered pictures on CDRom.

We are looking forward to meeting you working out: **city.text**

Peter A., Gerhard R.

Bijlage 4

Ideeen voor een voorbereiding of een naverwerking van een Tuindag

Laat je inspireren door één of meerdere van onderstaande opdrachten. Je kan ze uitvoeren vóór of na de Tuindag. Ze zijn geschikt voor elke doelgroep.

De bijbehorende vragen vormen een leidraad. Maak er een gepaste selectie uit voor jouw klasgroep.

Werken met verpakkingsmateriaal

Doel

De leerlingen krijgen door deze opdracht oog voor de vormgeving, de kleur en de typografie van verpakkingsmateriaal.

Inleiding

De Tuin zal er in de WO-II-periode uitzien als een veelkleurige, wereldse bazaar. Paletten met kartonnen dozen, labels, stempels en fiches uit alle werelddelen maken het basismateriaal uit van de workshops.

In de eigen keukens thuis komt iedereen een stukje van de wereld tegen: rijst uit India, thee uit China, Poolse worst, Mexicaans bier, Belgische chocolade, Braziliaanse koffie... Vraag de leerlingen om rond te neuzen in hun keukenkast en laat hen lege verpakkingen meebrengen naar de klas.

1. Kritisch kijken naar verpakkingen

Samen met de leerkracht gaan de leerlingen hun bonte verzameling onder de loep nemen. Onderstaande vragen kunnen voor de leerlingen hierbij een leidraad zijn.

VORM

- **Welke verpakkingen springen meteen in het oog?**
Op een teken van de leerkracht grijpen de leerlingen naar de verpakking die hen het meest opvalt. Waarom trok die verpakking de aandacht. Was het de afbeelding, de kleur, de vorm, het materiaal, waren het de letters...?
- **Welke verpakking vind je het mooist? Weet je ook waarom?**
- **Welke verpakking vind jij lelijk en waarom vind je dat?**
- **Zie je aan de verpakking altijd wat er binnenin zit?**
Op een pakje pancermeel staan er bijvoorbeeld kroketten afgebeeld. Iemand uit een vreemd land denkt misschien dat je de inhoud van het pakje gewoon in de pan moet strooien om een kroket te bakken.

- Kan je met een mooie verpakking een slecht product verkopen?
- Zoek voorbeelden van slim bedachte verpakking.

KLEUR

- Sorteert de verpakkingen volgens de overheersende kleur.
- Zit er een logica achter het kleurgebruik?
Espresso-koffie en pure chocolade bijvoorbeeld, worden meestal in zwart of donkerbruin papier verpakt. Spullen voor jonge kinderen zijn heel vaak roze. Wat zou daar een reden voor kunnen zijn?

OPSCRIFTEN

- Kies een verpakking uit met veel tekst erop. Bekijk de opschriften eens goed.
- Welke talen komen erop voor?
- Kan je alles lezen en begrijpen?
- Wie in de klas kent vreemde talen en kan die helpen bij het ontcijferen van de teksten?
- Staat er in de andere taal altijd precies hetzelfde als in het Nederlands?
- Worden er ook vreemde schrifttekens gebruikt (Arabische, Russische, Chinese...) Wie kan er iets van ontcijferen? Welk alfabet vind jij het mooist?

2. Een Merz-collage maken

Benodigdheden:

Verpakkingen, lijn, schaar, stevig papier als ondergrond.

Doel

Door het voorbereidende vraaggesprek hebben de leerlingen een bepaalde gevoeligheid ontwikkeld voor de verschillende kwaliteiten van verpakkingsmaterialen. In een Merz-collage passen ze deze verworvenheden toe. Het doel is een evenwichtige compositie te leren maken.

Kurt Schwitters is beroemd geworden met zijn collages van waardeloos materiaal. Lees voor je begint onderstaand tekstje over deze kunstenaar. De leerlingen gaan op het internet of in de bibliotheek op zoek naar afbeeldingen van zijn collages.

KURT SCHWITTERS (1897 Hanover - 1948 Ambleside)

Hij was een Duits kunstenaar, lid van de Dada-beweging. Hij verhuisde naar Noorwegen in 1937 en naar Engeland in 1940. Vanaf 1918 ontwikkelde hij een variatie op de collage, waarbij hij afgedankte voorwerpen, zoals knopen en buskaartjes, gebruikte om beelden en structuren te creëren. Hij noemde deze kunstwerken *Merz*. Later maakte hij ook *Merz*-huizen.

CITATEN VAN KURT SCHWITTERS

vertaling en redactie: Fons Heijnsbroek

Bron: www.dekunstena.net

- "Ik heb aanvankelijk beelden uit materiaal gemaakt dat ik gemakkelijk bij de hand had, zoals trankkaartjes, garderobe-briefjes, stukjes hout, touw en draad, kromme wieljes..."
- "Ik noemde mijn nieuwe creatiewijze met elk aanwezig materiaal *Merz*. Dit is de tweede lettergreep van *Commerz* (Duits voor handel)."
- "*Merz* is het bruikbaar maken van alle mogelijke materialen voor de kunst. *Merz* is abstracte kunst. *Merz* is de vereniging van kunst en nietkunst die leidt tot het totale *Merz*-wereldbeeld. *Merz* cultiveert de onzin. *Merz* is consequent. *Merz* betekent om uit de scherven het nieuwe op te bouwen. *Merz* is een vrolijk spel. *Merz* is een wereldbeschouwing. *Merz* is Kurt Schwitters."
- "*Merz* bevat niet slechts elk mogelijk materiaal maar geeft ook de eigen speelruimte aan de dingen. Op die manier beheerst *Merz* dat wat niet te beheersen is. En hierdoor is *Merz* groter dan *Merz*."
- "Toen ik voor het eerst deze geplakte en opgespijkerde beelden... tentoonstelde, zocht ik een verzamelnaam voor deze nieuwe creatie omdat ik mijn beelden niet wilde indrijven in de gangbare benamingen van expresionisme, kubisme, futurisme, of wat er nog meer was. Ik noemde vanaf toen al mijn beelden *Merz*-beelden."
- "Het woord *Merz* had nog geen betekenis toen ik het maakte. Nu heeft het de betekenis die ik het heb gegeven."

De collage

De leerlingen kunnen alleen of in kleine groepjes hun collage maken. Voorzie voldoende ruimte om zorgvuldig te kunnen werken.

DE OPDRACHT LUIDT ALS VOLGT:

- Maak een selectie van de verpakkingen die je in je collage wil verwerken. Kies je daarbij voor een bepaalde overwegende kleur of ga je voor contrasten? Wil je dat bepaalde teksten opvallen?
- Welke verpakking ga je meer naar de achtergrond verwijzen?

- Welke onderdelen wil je in het oog laten springen?
- Het is soms interessant om grote hoeveelheden van eenzelfde verpakking te gebruiken; dat schepst rust in je compositie.
- Je kan van een verpakking ook stukjes (details) gebruiken.
- Leg een schuif met de onderdelen van de collage op een groot vel tekenpapier zodat jij voelt dat het juist zit, dat het een overweldigend geheel geworden is. Dan pas haal je de lijm boven en kleef je de stukken vast. Nu is je *Mere-Collage* af!
- Hetmaal mooi wordt het als je nog ergens een onderwerp, goeder lijst vindt, zoals je die ziet in het museum. Hierin kan jij je *Mere-collage* presenteren.

vader op het blad en schrijft daar rond. "Mama kookt tijdens de week, papa in het weekend."

De iconen worden na elke vraag weer weggehaald. Het zinnetje blijft staan. Het ziet er leuk uit wanneer de zinnetjes in mooie kleuren, kriekras op de pagina verdeeld worden.

De vragen

Hier volgt een rijtje van vragen. Het is maar een greep uit een oneindig aantal mogelijkheden. Bedenk zelf extra vragen die relevant zijn voor jouw klas.

- Zet je familieleden op een rijtje van jong naar oud. Waar is jouw plaats in het rijtje?
- Wat doe je het liefst met wie? Zet jezelf om beurten met iemand uit je familie samen en zeg wat jullie leukste momenten samen zijn.
- Wie brengt je 's ochtends naar school?
- Wie kookt er thuis?
- Met wie koop jij je kleren?
- Wie kan jou het beste troosten als je verdrietig bent?
- Met wie deel je de meeste geheimen?
- Op wie lijk jij het meest?
- Wie heeft dezelfde kleur ogen of haar?
- Wie is het sterkst?
- Wie heeft de grootste mond?
- Wie mag jou knuffelen?
- Met wie slaap je op de kamer?
- Wie leest je wel eens voor?
- Wie helpt je met je huiswerk?
- Wie doet de afwas?
- Wie doet de boodschappen?
- Wie kan het mooist zingen?
- Wie kan er goed dansen?
- ...

Kleding en identiteit

Doel

De leerlingen worden bewust gemaakt van de impact van kleding op zichzelf en hun omgeving. Ze leren hun gevoelens daarbij verwoorden. Dit is een goede voorbereiding op het maken van het zelfportret in De Tuin.

Maken de kleren de man?

Kan je zien aan de kleding wie je voor je hebt?

How voel jij je in de kleren van een ander?

De opdracht

De leerkracht spreekt met de leerlingen af dat ze op een bepaalde dag naar school komen in hun lievelings-outfit. Het gaat erom de kleren te kiezen waarmee zij een speciale band hebben of waarin zij zich lekker voelen.

Vertel misschien op voorhand dat er foto's gaan gemaakt worden.

Een vraaggesprek

Trek een kaartje uit voor een vraaggesprek en een kleine oefening.

Zet de vragen eventueel op een kaartje. De leerlingen trekken om beurten een kaart. Het spelelement geeft vaart aan het geheel en maakt de sfeer minder zwaarwichtig. De vragen kunnen ook doorgespeeld worden naar de groep.

Je kan ze klassikaal bespreken of je kan in kleine groepjes discussiëren, wat soms veiliger aanvoelt. Dit is afhankelijk van de klasgroep waar je mee werkt.

Stap 1 - De vragen

- **Waarom heb je deze kleding gekozen?**
- **Welke speciale band heb je met deze kleren?**
- **Heb je deze kleren voor een bepaalde gelegenheid gekocht?**
- **Heb je deze kleren zelf uitgekozen?**
- **Heb je deze kleren gekregen?**
- **Zeggen de kleuren van je kleren iets over jou?**
- **Kies je altijd voor dezelfde kleuren?**
- **Bepaalt je humeur welke kleding je aantrekt?**
- **How voelt de stof van deze kleren aan?**
- **Hecht je belang aan de kwaliteit van de stof?**
- **Hecht je belang aan een bepaald merk bij het kopen van kleding?**
- **Hecht je veel belang aan je kleding en je uiterlijk?**

- Kies jij zelf je kleren of overleg je met iemand?
- Trek je voor elke gelegenheid dezelfde kleren aan?
- Wat doe je als je vriend of vriendin precies dezelfde kleding gekocht heeft?
- Volg je de modetrends?

Stap 2 - Foto 1

Maak een foto van elke leerling. Kies daarvoor best een neutrale achtergrond die zo min mogelijk de aandacht afleidt van het onderwerp.

Stap 3 - Ruilen

Laat de leerlingen per twee gaan staan. Ze ruilen een of meerdere kledingstukken. Om de eerste schroom te overwinnen, kunnen ze beginnen met het ruilen van accessoires.

- Hoe ver kan je of durf je gaan? Ga je de hele outfit ruilen of slechts enkele stukken?
- Voelt het prettig om iemand anders kleren aan te hebben?
- Heb je het gevoel verkleed te zijn of zou je in je nieuwe look de straat op durven gaan?
- Passen de nieuwe kleren bij jou?
- Hoe voelt het om iemand met jouw lievelingskleren te zien?

Stap 4 - Foto 2

Maak een tweede foto van de leerlingen met de vreemde kledingstukken of accessoires.

Stap 5

Maak een fotogalerij van de leerlingen. Foto's 1 en 2 van elke leerling hangen naast elkaar.

Je kan de resultaten kritisch bekijken, vergelijken en becommentariëren.

Wie zijn mijn vaders en moeders?

Doel

De leerlingen worden bewust gemaakt van hun plaats en rol in het gezin en van de hand die ze met hun familieleden hebben.

Een van de basisvragen tijdens de schooldagen is: "Wie zijn mijn vaders en moeders?"

Deze vraag vormt de aanzet tot een onderzoek naar de personen die van invloed zijn in ons leven en die ons uiteindelijk mee vormen tot wie we zijn.

Benodigdheden

- Blad met menselijke figuren/iconen
- Kleurpotloden of stiften
- Schaar
- Tekenblad A3-formaat of groter
- Schrijfgerei

Vaan voorbereiden

De leerkracht kopieert voor elke leerling een exemplaar van het blad met de iconen. Gebruik daarvoor best stevig papier. Indien gewenst vergroot je de pagina naar een A3-formaat.

De leerlingen knippen voor elk lid van de familie het meest geschikte icoon uit.

Ze kunnen zich beperken tot ouders en kinderen of het gezin uitbreiden met grootouders, neven, nichten, ooms en tantes ...

Elk personage wordt ingekleurd. Je kan daar een creatieve invulling aan geven. Misschien past een bolletjesjurk bij jouw moeder of een ruitmotief bij jouw vader.

Bij gebrek aan tijd of materiaal volstaat het de naam van elke persoon op het icoon te schrijven.

Werkwijze

De leerlingen leggen hun figuren voor zich op hun bank.

De leerkracht stelt een vraag die betrekking heeft op de relaties en taken binnen de familie.

De leerlingen nemen telkens de iconen die betrekking hebben op de vraag en leggen ze op een groot tekenblad voor zich. Ze beschrijven de voorstelling.

Voorbeeld 1: De leerkracht vraagt: "Met wie ga je naar school?"

Leen kiest haar zusje Sarah. Ze legt de iconen van haarzelf en Sarah op het blad en schrijft daarrond wat ze doen. "Sarah en ik gaan samen naar school."

Voorbeeld 2: De leerkracht vraagt: "Wie kookt bij jullie thuis het eten?"

Leens vader en moeder houden beiden van koken. Ze legt de iconen van haar moeder en

COLOFON

Deze educatieve map werd samengesteld door Ingrid Van Hogelenberg in opdracht van de dienst publieksbegeleiding van HETPALEIS.

De Tuin, wie ben ik? werd geopend op 31 oktober 2006 in De Tuin van HETPALEIS.

Contact dienst publieksbegeleiding:

Anja Geuns: 03 202 83 75 anja.geuns@hetpaleis.be

Paula Stalemeijer: 03 202 83 74 paula.stalemeijer@hetpaleis.be

Britt Schutters: 03 202 83 50 britt.schutters@hetpaleis.be

HETPALEIS
Theaterhuis voor kinderen, jongeren en kunstenaars
Meistraat 2
2000 Antwerpen
03 2028311
F. 03 2028353
info@hetpaleis.be
www.hetpaleis.be

Bijlage 5

Departement: Bedrijfskunde, Lerarenopleiding & Sociaal werk

Campus Zuid
Verschansingsstraat 29 - 2000 Antwerpen
Tel. 03 242 01 60/61 Fax 03 242 01 62

Campus Lier
Berlaarsestraat 31 - 2500 Lier
Tel. 03 480 01 04 Fax 03 488 36 07

LESVOORBEREIDING

Naam : Greet Van Gasse Studiejara en opleiding : 3K

School : Stedelijke kleuterschool 'De bever'

Datum : juni 2007 Lesnummer : 1 Klas : 3de kleuterklas

Leer- of ontwikkelingsgebied: Nederlands: Luisteren.

Onderwerp: Verhaal vertellen: 'Brammert en Tisje op museumbezoek'.

Beginsituatie: 20 kleuters van 4 en 5 jaar.

De kleuters hebben al eerder naar een verhaal geluisterd. Deze week werken de kleuters rond het thema kunst. Enkele kleuters hebben het moeilijk om aandachtig te zijn. Enkele kleuters hebben al eens een museum bezocht met hun ouders/grootouders.

Doelstellingen:

D.1: De kleuters kunnen door oogcontact duidelijk maken dat ze naar het verhaal luisteren. (Nederlands/Kijken/Luisteren/OD 1.5; LL 4)

D.2: De kleuters genieten ervan naar kunstwerken van zichzelf en anderen te kijken en erover te praten. (M.V./Beeld/Beschouwen/OD 6.2, 6.4 & 6.5; LL 8)

D.3: De kleuters kunnen een antwoord geven op de vragen die de lesgever stelt over het verhaal. (Nederlands/Spreken/Formuleren/OD 2.1; LL 2.3)

D.4: De kleuters genieten van wat anderen in de kring tonen of spelen en ze reageren hier spontaan op. (M.V./Drama/OD 6.4; LL 3.4)

D.5: De kleuters kunnen een beperkt aantal regels en afspraken nakomen. (W.O./Mens/LL 2.6.3)

Lesstructuur:

Fase 1: Motivatie a.d.h.v. een kort gesprek (5 min.)

Fase 2: Kern: verhaal vertellen: 'Brammert en Tisje op museumbezoek' (10 min.)

Fase 3: Evaluatie van het verhaal, (5 min.)

Nr. Doel	Leerinhoud	Onderwijsleeractiviteit	Organisatie/Media	Tijd
2 4 5	De kls beantwoorden de verschillende vragen.	<p><u>Fase 1: motivatie a.d.h.v. een kort gesprek</u></p> <p>De lesgever stelt de kleuters enkele vragen over 'het museum' zoals 'Wat zie je in het museum?', 'Wie maakt er schilderijen?', 'Mogen we de schilderijen aanraken?', 'Waarom niet?', ...</p> <p>Vervolgens vraagt ze aan de kleuters wie er al eens naar het museum is geweest? Brammert en Tissie gaan ook naar het museum. 'Luister maar!'</p>	<p><u>Organisatie</u>: de kls zitten in de vertelhoek.</p> <p><u>Media</u>: enkele prenten van een museum.</p>	5'
1 4 2 5	De kls luisteren en kijken aandachtig naar het verhaal.	<p><u>Fase 2: kern: verhaal vertellen 'Brammert en Tissie op museumbezoek'.</u></p> <p>De lesgever vertelt het verhaal 'Brammert en Tissie op museumbezoek' aan de kleuters.</p> <p><u>Afspraak</u>: de lesgever vertelt het verhaal, de kleuters luisteren en zijn stil.</p>	<p><u>Organisatie</u>: de kls zitten in de vertelhoek. (Controleer of iedereen kan zien.)</p> <p><u>Media</u>: het prentenboek 'Brammert en Tissie op museumbezoek'.</p>	10'
2 3 4 5	<p>'Het museum.'</p> <p>'Naar een schilderij.'</p> <p>'Nee.'</p> <p>'Saai.'</p> <p>'Ze zijn elkaar kwijt.'</p>	<p><u>Fase 3: evaluatie van het verhaal</u></p> <p><u>De lesgever gaat na of de kleuters het verhaal begrepen hebben a.d.h.v. inhoudsvragen te stellen en ze toont de prenten:</u></p> <p>'Waar gaan Brammert en Tissie naartoe?'</p> <p>'Naar wat wijst Brammert?'</p> <p>'Vindt Tissie het leuk?'</p> <p>'Tissie vindt het museum ...?'</p>	<p><u>Organisatie</u>: de kls zitten in de vertelhoek.</p> <p><u>Media</u>: de prenten van het verhaal 'Brammert en Tissie op museumbezoek'.</p>	5'

	'Zij gaat op zoek naar Brammert.' 'Ja.' 'Bang.'	'Wat gebeurt er nu?' 'Wat doet Tissie?' "Vinden ze elkaar terug?" 'Was Tissie bang of blij toen ze Brammert kwijt was gespeeld?'		
--	--	--	--	--

Brammert en Tissie op museumbezoek:

Prent 1

'Ik wil de grote witte man van dichtbij zien.', zegt Tissie.

'Straks Tissie ... Ik heb een afspraak!', zegt Brammert, 'Ik wil hier graag als museumbewaker werken.'

Prent 2

'Als ik hier werk, mag Tissie dan bij me blijven?', vraagt Brammert.

'Dat kan niet, meneer. U kunt het altijd nog aan de directeur vragen. Maar ik denk dat het niet mag.'

Prent 3

'Nee, nee, nee! Dat kan niet! Maar bekijk de tentoonstelling! Jullie zijn er nu toch. Ik laat jullie er gratis in.', zegt de directeur van het museum.

'Bedankt, meneer de directeur.', zeggen ze.

Prent 4

'... en dit is Het Infant Balthazar Carlos te paard, geschilderd door Velasquez.', zegt Brammert.

Prent 5

'Vertel eens, meneer, heeft u een leuk beroep?', vraagt Brammert.

'Dat hangt er vanaf, meneer; het is niet vermoeiend maar soms wel een beetje saai.'

Prent 6:

'Nu heb ik het begrepen, Tissie. Luister : dit zijn kopieën van schilderijen. Het zijn geen originelen. Daarom zijn er bijna geen bezoekers. Luister je Tissie?', vraagt Brammert.

Prent 7:

'Brammert, is het bijna afgelopen? gaan we naar huis?', vraagt Tissie.

Prent 8:

'Brammert, kom je? Duurt het nog lang?', vraagt Tissie.

Prent 9:

'Kijk, Tissie, de Aardappeleters van Van Gogh. Dat schilderij staat in mijn boek.', zegt Brammert.

Prent 10:

'Brammert, waar ben je?', vraagt Tissie.

Prent 11:

'Ik kan Brammert niet meer vinden!', zegt Tissie.
'Maak je geen zorgen, er is nog nooit iemand in dit museum verdwaald.'

Prent 12:

'Meneer! Meneer! Meneer?...' Hij is in slaap gevallen.

Prent 13

'Meneer! Meneer! Meneer?'

Prent 14

'Wat is er?', vraagt de directeur.
'Ik zoek Brammert!', zegt Tissie.
'Hier is hij in ieder geval niet.', zegt de directeur.

Prent 15

'Ben jij het Brammert?', vraagt Tissie.
'Nee, maar hij kwam net langt.'
'Oh!'

Prent 16

'Hé, meneer, niet wegrennen! Hier is Tissie...'

Prent 17

'Als dit vaker zou gebeuren, zouden de museumbewakers zich minder vervelen.'
'Eind goed, al goed.', zegt Brammert.

Prent 18

'Kom Tissie, we hebben elkaar weer gevonden!'
'We gaan naar huis.'
'Nu kun je naar dat beeld kijken, Tissie!'
'Luister, Brammert, ik ben echt heel bang geweest!'

Streefwoordenlijst Nederlands: Brammert en Tissie op museumbezoek.

	Zelfstandige naamwoorden	Werkwoorden	Andere
<i>productief</i>	de directeur het museum de schilder(s) de schilderij(en) het beeld	schilderen verdwalen rennen	

	Zelfstandige naamwoorden	Werkwoorden	Andere
<i>receptief</i>	de museumbewaker de tentoonstelling de bezoekers		

Klasschikking
De kleuters zitten in de vertelhoek.
Media
Enkele prenten van een museum, het prentenboek 'Brammert en Tissie op museumbezoek'.
Bronnen
Het prentenboek: Brammert en Tissie op museumbezoek, Gabrielle Vincent, Casterman, 2003, ISBN 90 303 0479 0.
Bijlagen
De tekst van het verhaal.
Bordschema

	Departement: Bedrijfskunde, Lerarenopleiding & Sociaal werk	
	Campus 'Zuid Verschansingstraat 29 – 2000 Antwerpen Tel. 03 242 01 60/61 Fax 03 242 01 62	Campus Lier Berlaarsestraat 31 – 2500 Lier Tel. 03 480 01 04 Fax 03 488 36 07
<h2>LESVOORBEREIDING</h2>		
Naam : Greet Van Gasse Studiejaar en opleiding : 3K		
School : St. kleuterschool De bever		
Datum : juni 2007..... Lesnummer : 2..... Klas : 3de kleuterklas		
Leer- of ontwikkelingsgebied: Muzische Vorming: Beeld.		
Onderwerp: Creatieve opdracht 'kunst'.		
Beginsituatie: 20 kleuters van 4 en 5 jaar. De kleuters werken deze week rond het thema kunst. De kleuters hebben al eerder met verf gewerkt. De meeste kleuters kennen een schilderij en kunstenaar. De kleuters schilderen dagelijks, soms in opdracht, soms vrij. Vrij schilderen is zeer moeilijk wegens een tekort aan creativiteit.		
Doelstellingen: D 1: De kleuters leren verschillende technieken te gebruiken tijdens het beschilderen van het blad met verf. (vb. met de verfborstel, ...) (M.V./Beeld/Experimenteren/OD 1.2; LL 2.1) D 2: De kleuters experimenteren met de verschillende kleuren zoals rood, geel, groen, blauw, (M.V./Beeld/Experimenteren/OD 1.3; LL 2.3) D 3: De kleuters genieten ervan naar kunstwerken van zichzelf en anderen te kijken en erover te praten. (M.V./Beeld/Beschouwen/OD 6.2, 6.4 & 6.5; LL 8) D 4: De kleuters kunnen een beperkt aantal regels en afspraken nakomen. (W.O./Mens/LL 2.6.3)		
Lesstructuur: Fase 1: Motivatie a.d.h.v. een kunstenaar..... (4 min.) Fase 2: Uitleggen techniek + demonstratie..... (5 min.) Fase 3: Uitvoeren van de opdracht..... (10 min.) Fase 4: Opruimen..... (5 min.) Fase 5: Evaluatie..... (5 min.)		

Nr. Doel	Leerinhoud	Onderwijsleeractiviteit	Organisatie/Media	Tijd
3 4	De klas luisteren aandachtig.	<p><u>Fase 1 : Motivatie a.g.h.v. een kunstenaar</u></p> <p>De lesgever heeft iemand uitgenodigd om naar de klas te komen. Het is een echte kunstenaar. Hij zal zich even voorstellen en daarna zal hij zijn schilder-kunsten laten zien aan jullie.</p> <p><u>Fase 2 : Uitgeogen techniek + demonstratie</u></p> <p>De kunstenaar bespreekt samen met de kleuters wat ze nodig hebben om te schilderen/een kunstwerk te maken.</p> <p><u>Er worden enkele vragen gesteld aan de kleuters door de lesgever:</u></p>	<p><u>Organisatie:</u> de klas zitten in de vertelhoek.</p> <p><u>Media:</u> de kunstenaar.</p>	5'
3 4	<p>'Verf, een verfborstel, water en een doek.'</p> <p>'Rood, geel, blauw, ...'</p> <p>'Een schort.'</p>	<ul style="list-style-type: none"> - 'Wat hebben we nodig om te schilderen?' - 'Welke kleur gebruiken we?' (de kunstenaar toont de verftubes.) - 'Wat doen we aan om onze kledij niet vuil te maken?' <p>De kunstenaar legt de techniek uit aan de kleuters terwijl hij het demonstreert. Hij laat enkele kleuters een keer op het doek schilderen.</p> <p>De lesgever vraagt aan de kleuters wie er graag een kunstwerk wil maken. Deze kleuters nemen een schort. De andere kleuters gaan in de hoeken spelen.</p>	<p><u>Organisatie:</u> de klas zitten in de vertelhoek.</p> <p><u>Media:</u> de benodigdheden van de kunstenaar, de A3-bladen, de verf, de verfborstels, schilderspaletten voor kinderen, potjes met water, vodjes en schorten.</p>	5'

Creatieve opdracht 'Kunst'.

1

<p>1 2 3 4</p>	<p>De kls nemen de verfborstel vast in de hand. Vervolgens nemen ze verf met hun verfborstel. Dan beschilderen ze het blad met de verf. Als slot controleren ze of het blad volledig beschilderd is met verf. Als ze klaar zijn, wassen ze hun handen.</p>	<p><u>Fase 3 : Uijtyeren van de opdracht</u></p> <p>De kleuters staan recht aan de werktafel en doen hun schort aan.</p> <p>1. De kleuters nemen de verfborstel vast in de hand. 2. Vervolgens nemen ze verf met hun verfborstel. 3. Dan beschilderen ze het blad met de verf. 4. Als slot controleren ze of het blad volledig beschilderd is met verf.</p> <p>Als ze klaar zijn met hun werkje, wassen ze hun handen. De andere kleuters spelen in de hoeken en komen later aan de beurt.</p>	<p><u>Organisatie:</u> aan de werktafel (4 kls), de andere kls spelen in de hoeken.</p> <p><u>Media:</u> de A3-bladen, de verf, de verfborstels, schilderspaletten voor kinderen, potjes met water, vodjes en schorten.</p>	<p>10'</p>
<p>4</p>	<p>De kls ruimen op.</p>	<p><u>Fase 4 : Opruimen</u></p> <p>De kleuters wassen hun handen. De lesgever zet het opruimied op.</p>	<p><u>Organisatie:</u> als alles opgeruimd is, gaan ze op de banken zitten.</p>	<p>5'</p>
<p>3 4</p>	<p>De kls vertellen over hun gemaakte knutselwerkjes.</p>	<p><u>Fase 5 : Evaluatie</u></p> <p>Bespreking: eventueel bij de dagafsluiting.</p> <p>'Wat hebben jullie vandaag gemaakt?' 'Hoe hebben jullie het gemaakt?'</p>	<p><u>Organisatie:</u> de kls zitten in de vertelhoek. <u>Media:</u> de knutselwerkjes.</p>	<p>5'</p>

Streefwoordenlijst muzische vorming: creatieve opdracht 'kunst'.

	Zelfstandige naamwoorden	Werkwoorden	Andere
<i>productief</i>	de kunstenaar het blad de verf de verfborstel de schort	schilderen	rood geel groen blauw oranje paars

	Zelfstandige naamwoorden	Werkwoorden	Andere
<i>receptief</i>	de schilderspaletten het doek		

Klasschikking
Voor de inleiding, de demonstratie en de evaluatie zitten de kleuters in de vertelhoek. De uitvoering van de opdracht gebeurt aan de werktafel.
Media
De kunstenaar, de benodigheden van de kunstenaar, de A3-bladen (wit), de verf, de verfborstels, de schilderspaletten, de potjes met water, de emmer met water, een washandje, een handdoek en de schorten.
Bronnen
Eigen idee.
Bijlagen
De streefwoordenlijst.
Bordschema

Bijlage 6

Cd-rom presentatie van Camille Claudel (PowerPoint).